

115 години

ГОРА

6/7/2014

STIHL®

www.stihl.bg

9 770861 757009

www.gorabg-magazine.info

Първият избор на професионалистите - храсторезите на STIHL

Висока мощност, здрава конструкция и лесно управление - с тези свои отличителни белези храсторезите STIHL FS 360 C-E и FS 490 C-EM улесняват работата на специалистите, занимаващи се с отглеждане на горски насаждения и

поддръжка на ландшафта като я правят още по-ефективна и комфортна. При отстраняване на дървесни насаждения и храсти, надгробяване и рязане с голямо натоварване или косене на големи площи

тези надеждни уреди удовлетворяват всички изисквания на професионалистите - естествено с безкомпромисното качество на STIHL. Ще ги намерите при дилърите на STIHL в цялата страна.

Срещу пороите

Когато в края на XIX и началото на XX век порои и свлачища са заливали България, правителството се обръща за помощ към Франция. Тя изпраща лесовъда Феликс Вожли, който поставя началото на борбата с ерозията у нас, обучава специалисти и утвърждава френския опит за укротяване на пороите. Опитът е следният - в пойното корито на река или дере се строят технико-укрепителни съоръжения - баражи, прагове, клејонажи, а склоновете се залесяват с дървесна и храстова растителност. Така, дори и при интензивни валежи, водата бива възпирана и не се превръща в опустошителен порой. През 1975 г. започва работа по изготвяне на Националната програма за борба с ерозията както в горския, така и в поземления фонд. Тя влиза в сила през 1981 г. и обхваща периода до 2000 година. Идеята е напълно да се овладеят пороите и ерозираните терени.

До 1994 г. предвиджаните дейности за баражното строителство са изпълнени 40 %, а за залесяванията - 51 %. След това дейността замира.

От началото на този век порои и наводнения, с човешки жертви, е имало през 2002, 2004, 2005, 2007, 2012, 2013 г. и... в момента. С трагични последици, както стана във Варненския квартал Аспарухово.

Догодина ще отбележим 110 лета от борбата с ерозията в България. Явно е, че битката не е приключила, а все повече горски и селскостопански терени, по една или друга причина, стават поройни.

Юбилейната 2015 г. трябва да бъде година за защита от порои, като се набележат в национален мащаб дейности за отпор на водните стихии. В противен случай ще става все по-страшно и трагично.

- 2 Специалистът коментира: Отговорност и контрол при договорите за аутсорсинг за възлагане на дейности в горски територии
- 4 **Делнични срещи: ДГС - Михалково - малко стопанство с голям потенциал**
- 6 Предложение: Необходим е нов регламент за горските пътища
- 8 Проекти: Второ обучение организира Асоциацията на парковете в България
- 8 Юбилей: 130 години организирано ловно движение
- 9 Информация: Инж. Григор Гогов - с ордена „Свети Хуберт“
- 10 Международни проекти: Подобриване на координацията и интеграцията на изследванията в горите на Средиземноморието
- 12 **Годишнини: Професионалната гимназия по горско стопанство във Велинград отбеляза 65 години**
- 14 Горска история: Времето на горпрома
- 18 Ловно стопанство: Обзор на състоянието на дивечовите запаси в България
- 21 Паразитози при дивеча
- 22 Нарушени естествени местообитания: Възстановяване на находище от синя хвойна в Природен парк „Странджа“
- 24 **Горски култури: Подобриване на насажденията от бяла акация в България**
- 27 Европейски проекти: Опазване и възстановяване на природни местообитания край реки и влажни зони
- 28 Фотоистория
- 30 **Гост на редакцията: Ботаникът проф. д-р Стефан Станев: Работата преди и над всичко**
- 33 Университетската ботаническа градина - София: Оазисът на красота и познание
- 34 Новини от природните паркове: Магията на Еньовден

На корицата

Снимка Йордан ДАМЯНОВ

Главен редактор:
инж. БОРИС ГОСПОДИНОВ
boris@iag.bg
bbgospod@yahoo.com

Редактори:
СВЕТЛАНА БЪНЗАРОВА
banzarova@abv.bg

ЮЛИЯ СЪБЧЕВА
yulia_sabcheva@abv.bg
(водеж на броя)

Технически редактор:
инж. ВАНЯ КИСЬОВА-ИЛИЕВА
vaniakisiova@abv.bg

Дизайн и предпечат:
ТЕМЕНУЖКА МАРКОВА
nushkamarkova@abv.bg

Фоторепортер:
ЙОРДАН ДАМЯНОВ
jordan.damianov@abv.bg

Адрес на редакцията:

София 1303, ул. „Антим I“ №17,
тел.: 988-86-42;
тел./факс: 988-04-15.
<http://www.gorabg-magazine.info>
E-mail: gora@iag.bg

BIC TTBBBG22
IBAN BG39 TTBB 9400 3121 0404 50
СЖ „Експресбанк“ АД, клон София.
Печатни коли 5. Формат 1/8 от 60/90.

Броят е погнисан за печат на
02.07.2014 г. Индекс 20346.

Годишен абонамент - 30.00 лева.
Отделен брой - 3.00 лева.
Отпечатано - „Фатум“ ООД

Подробна информация за дейността на Изпълнителната агенция
по горите може да намерите на Интернет адрес www.iag.bg

CONTENTS

- 2 Responsibility and control of outsourcing contracts for activities in forest areas
- 4 State Forestry - Mihalkovo - a small forestry with great potential
- 6 A new regulation on forest roads is necessary
- 8 A second training is organized by The Association of Parks in Bulgaria
- 8 130th anniversary of the hunting organization
- 9 Eng. Grigor Gogov was awarded The Order „Saint Hubert“
- 10 Enhancing forest research in the Mediterranean through improved coordination and integration
- 12 Professional School of Forestry in Velingrad turned 65 years
- 14 Forest story
- 18 Overview of the state of game reserves in Bulgaria
- 21 Parasitism in game
- 22 Restore habitat of *Juniperus communis* L. in The Nature Park „Strandja“
- 24 Improving *Robinia pseudoacacia* L. in Bulgaria
- 27 Conservation and restoration of natural habitats along rivers and wetlands
- 28 Photohistory
- 30 Botanist Prof. Dr. Stefan Stanev: The work is above everything
- 33 Botanical garden - Sofia: Oasis of beauty and cognition
- 34 News from Nature parks

Отговорност и контрол при договорите за аутсорсинг за възлагане на дейности в горски територии

Фатме ДЕМИРОВА - юрисконсулт в РДГ - Благоевград
г-р инж. Георги ГОГУШЕВ - главен експерт в РДГ - Благоевград

В последните десет години основната дейност, извършвана в горите - добивът на дървесина, се осъществява чрез отдаване на външни изпълнители. След раздържавяването на дърводобивния сектор държавните горски стопанства не разполагат с техника и не назначават работници за извършване на дейности по добива на дървесина. На практика основните производствени процеси, свързани с добива на суровината, се извършват от частни предприятия.

Идеята за възлагане на дейностите, провеждани в горските територии, не е нова за българското законодателство. Под една или друга форма в новата българска история, в зависимост от политическата конюнктура, законодателството ни или е давало превес на частната инициатива и е допускало тези дейности да се извършват от субекти на частното право, или е ограничавало участието им и горскостопанските дейности са били концентрирани изцяло в субектите на държавната власт.

Законът за горите от 1904 г. е задължавал държавните и общинските гори да се експлоатират по програми, разработени за всяка гора, като са били регламентирани три начина за ползване: стопански, чрез търг и чрез концесии. Съгласно Закона за горите от 1925 г. стопанската експлоатация на държавните гори се предпочита. Тя можела да се извърши или с наети работници, или от трудоваци, или с отдаване на изпълнението на някои от работниците чрез търг, като чрез търг се експлоатирали само държавните гори, в които не е въведена стопанска експлоатация. Законът за горите от 1948 г. регламентира ползването на горите да става на основата на горски тарифни такси. Цялата стопанска дейност се извършва от държавните горски стопанства, а тарифните такси са в полза на държавния бюджет.

След настъпилите социално-икономически промени през последните десетилетия на XX в., през 1997 г. е приет нов Закон за горите, с който горските стопанства се реструктурират в държавни лесничейства без право на стопанска дейност. Всички дейности в горите се възлагат от държавните лесничейства на външни фирми - частни и създадените държавни горскотърговски фирми. Идеята на законодателя е била дейностите в горите да се реализират от частни предприемачи на основата на конкурс.

През 2008 г. с промените в Закона за горите се възстановяват стопанските функции на лесничействата, преобразувани тогава в държавни горски и ловни стопанства.

Като продължение на промените от 2008 г. действащият Закон за горите, влязъл в сила на 09.04.2011 г., създава шест държавни предприятия със статут на юридически лица по чл. 62, ал. 3 от Търговския закон, чиито териториални поделения стават съществуващите държавни горски и ловни стопанства. Независимо че дава право на стопанска дейност, действащият Закон за горите ограничава възможностите на горските стопанства за самостоятелно извършване на дейностите по добив на дървесина в рамките на 25 % от годишния обем. За всички останали дейности е предвидено да

се наемат задължително външни изпълнители, като поради спецификата на дейностите, които се възлагат, не се прилага ЗОП, а Наредба за условията и реда за възлагане изпълнението на дейности в горските територии - държавна и общинска собственост, и Наредба за ползването на дървесина и недървесни горски продукти, приета с ПМС № 316 от 24.11.2011 г., обн. ДВ, бр. 96 от 06.12.2011 г., в сила от 06.12.2011 година.

По своята същност възлагането на дейностите в горските територии може да се определи като аутсорсинг, който се реализира чрез провеждане на конкурсни процедури и сключване на договори за аутсорсинг с изпълнителите.

Аутсорсингът се дефинира най-често като метод за използване на външни източници или средства чрез прехвърляне на дейности на външни изпълнители. Като икономическа стратегия аутсорсингът се изразява в дългосрочно предаване на отделни функции, дейности или цели процеси, преди това самостоятелно изпълнявани от възложителя, на външни изпълнители (консултанти, експерти, работници) или, както е прието да се казва, на трета страна (Варамезов, Дилков и Гуцев, 2010). Аутсорсингът като бизнес стратегия и методология за постигане на висока фирмена конкурентоспособност става особено актуален в условията на икономическа и финансова криза, когато стопанските субекти трябва да ограничават своите разходи, без да намаляват конкурентната си способност.

Както във всяка друга област, така и в областта на горското стопанство аутсорсингът се прилага с цел да се повиши ефективността и конкурентоспособността на стопанската дейност, като в резултат се освобождават материални, финансови и човешки ресурси. Аутсорсингът може да бъде използван за почти всяка функция и звено в една организация, както и почти във всички браншове. Мотивите за сключване на договори за аутсорсинг от страна на публичноправните субекти са същите, както и при частноправните: по-малко натовареност на предприятието, намаляване на разходите и използване на капацитета на широк кръг специалисти.

Приема се, че аутсорсингът, като концепция за изнасяне на вътрешни за даден стопански субект функции и предоставянето им за изпълнение на друг, външен стопански субект, се реализира на договорна основа. Именно договорното уреждане на взаимоотношенията между лицата, участващи в аутсорсинга, гарантира съблюдаването на двата насрещни интереса, придържането към технологиите, стандартите и качеството на услугите или дейностите, изнесени от възложителя, както и съблюдаване на интересите на третите лица, които, макар и стоящи извън това договорно правоотношение, са обхванати от последиците на аутсорсинга. Договорите за аутсорсинг, при които възложител е публичноправен субект, представляват т.нар. правителствен аутсорсинг. В държавното горско стопанство аутсорсингът е използван като средство за управление на държавни ресурси - дървесни и недървесни горски

продукти. Безспорно договорът за аутсорсинг в случая се явява форма на публично-частно партньорство (ПЧП). Целта е да се създават условия, при които да бъдат защитени както обществените, така и частният интерес. И двете страни по договора за аутсорсинг се стремят да постигнат своите стопански и икономически цели, в резултат на което се повишава ефективността на горскостопанските дейности и се задълбочава процесът на сътрудничество между обществения сектор, в лицето на държавните предприятия по Закона за горите, и бизнеса.

С изнасянето на дейностите и въвеждането на лицензионен режим за търговците, извършващи дейности в горските територии, все по-актуален става и въпросът за мястото на лесовъдите на частна практика при извършване на дейности в държавните гори. Със задължаването на търговците да имат назначени специалисти с лесовъдско образование се цели изнесените лесовъдски дейности по организация на горскостопанските дейности и контролиране на процесите да бъдат изпълнявани от лесовъди.

В крайна сметка отговорностите на лесовъдите на частна практика, наети от фирмите и извършващи дейности в горите, претърпяха сериозни промени с приемането на новия Закон за горите. С вменияването на задължения с издаването на разрешителните за сеч и въвеждането на възможността за съставяне на актове за неупражнен контрол на лица, извършващи лесовъдски дейности, цялата отговорност за спазване на технологичните и лесовъдските изисквания при изпълнение на дърводобивната дейност в горските територии се прехвърля на лесовъдите на частна практика. Това е проявление на съществуващия при аутсорсинга принцип, че с възлагането на дейностите се прехвърля и отговорността за тяхното правилно извършване.

Фактически при отдаване на ползването на дървесина в държавни гори възниква разминаване между наложената практика и въведения нормативен ред. Задълженията по организацията на работата, прилагането на избраната технология и контрола върху дисциплината за водене на сеч се разделят между лесовъдите - служители на горските стопанства и наети от дърводобивните фирми. Формално отговорността се поема от частнопрактикуващите лесовъди, без да присъстват в обектите, в които се извършва дейността, като задълженията им за контролиране на работата се поемат от служителите на стопанствата. В крайна сметка възниква въпросът изнася ли се част от лесовъдската дейност извън горските стопанства, или всичко е само формално?

В тази връзка възниква и друг въпрос - как се определя стойността на лесовъдския труд, полаган при извършване на дейности в държавни гори, в контекста на изискването за наемане на частнопрактикуващи лесовъди при кандидатстването им? В план сметките за дърводобив се предвиждат разходи за сеч, извоз, рампиране, но не се предвиждат средства за лесовъдски дейности.

Като резултат от тези недостатъци на възлагането на дейностите възникват сериозни проблеми в осъществяването на горскостопанската дейност:

- Задължението за организиране на работата в дърводобивните обекти, което по същество си е в основата на правилното и безопасно осъществяване на дейностите в горските територии, е изоставено от специалистите и се извършва от работниците, които нямат нужната квалификация.

- Размиването на лесовъдската отговорност при осъществяване на дейността в държавните гори е сериозен проблем при осъществяване на контролната дейност.

Разглеждайки аутсорсинга, икономическата теория извежда недостатъците му и рисковете, които крие, тъй като те могат да окажат негативно въздействие върху цялостната дейност на възложителя. Приема се, че при значително обвързване с външния изпълнител съществува риск от загуба на контрол върху основни дейности, про-

блеми с вътрешната съгласуваност, облагодетелстване на външния изпълнител, лошо качество на извършените дейности или отказ от реализирането им, дори загуба на права върху интелектуална собственост. В тази връзка се предвижда, че само качествен контрол върху изпълнението на възложените дейности би могъл да неутрализира проявлението на негативните ефекти от рисковете, които крие аутсорсингът (Стоянов, М., 2006).

По същия начин може да се постави и въпросът за рисковете на възлагането на дейностите по реда на Закона за горите. Тук обаче трябва да се отчете обстоятелството, че теоретично заложените недостатъци на аутсорсинга крият много повече ефективни опасности. На първо място, става въпрос за възлагането на дейности, които имат за обект природни ресурси, чието възобновяване е свързано с продължителен период от време. На второ място, тези ресурси са държавни по императив на закона и трябва да се ползват и управляват за задоволяване на обществените интереси. На трето място, но не по важност, стои въпросът за спецификата при упражняването на контрола върху изнесените дейности.

Не е ясна идеята на законодателя кой трябва пряко да контролира извършването на дейностите в горските територии и кой да отговаря за неправилното им извършване, защото безспорно между двете понятия има съществена разлика. Следвайки теоретичната линия за аутсорсинга, възложителят упражнява пряк контрол върху дейностите, които е отдал на външни изпълнители, и това преди всичко е негово договорно право. От друга страна, Законът за горите допуска възложителят чрез своите служители да носи отговорност за незаконосъобразното извършване на дейностите, предоставени за изпълнение на частни фирми. В същото време се стеснява до минимум възможността изпълнителите да носят отговорност за правилното провеждане на предоставените им дейности. С последните изменения на Закона за горите беше изменен текстът на разпоредбата на чл. 108, ал. 2 и понастоящем лицето, на което е издадено разрешителното за сеч, упражнява контрол и взема мерки за предотвратяване и спиране на незаконни действия по добива на дървесина, но не носи отговорност при реално констатиране на незаконни действия, както беше при предишния запис.

По отношение на дейността на изпълнителя безспорно може да се ангажира единствено договорната му отговорност. Но дали ефективно се използва и този инструмент на контрол от страна на възложителя, не е тема на настоящата статия.

Във всеки случай трябва да се разграничават понятията за пряк контрол върху дейността на изпълнителите на дейности в горските територии и отговорността за правилното и законосъобразно извършване на тези дейности. Логично е контролът да е върху възложителя, а отговорността - върху изпълнителя.

Друг проблем, който се поставя при аутсорсинга, е, че специалистите, привлечени за изпълнение на изнесените дейности, имат трудови правоотношения с външна за възложителя организация, но те трябва да споделят целите и задачите на самия възложител. Изтъква се, че подобна двойна подчиненост е фактор за появата на редица трудности в управлението на трудовия процес. Възложителят много често развива различни стандарти за управление на собствения персонал и външните изпълнители, което води до ерозия на вътрешнофирмената дисциплина (Стоянов, М., 2006).

Възлагането на дейностите в горските територии не е изключение. Поради това не бива да се допуска създаването на предпоставки, в това число и нормативни, за реализиране на отговорността на горските служители за сметка на частните лесовъди или обратно. Функциите на служителите на възложителя и функциите на служителите на изпълнителите на дейностите в горските територии трябва да са напълно разграничени и изчерпателно изведени.

ДГС - Михалково - малко стопанство с голям потенциал

Пътят към Михалково се вие около снагата на язовир „Въча“, обгърнат от зеленина, невероятна гледка, която се запомня. Самото село Михалково е известно с естествено газиранията си минерална вода. За лесовъ-

Директорът инж. Асен Иванов

Бившият директор инж. Цветан Вълков

дите обаче Михалково е синоним на история, традиции и приемственост. За година на създаване на горското стопанство се приема 1932, от когато гатира и първият лесоустройствен проект на държавна гора в местността Персенк, стопанисвана и управлявана от Персенкското държавно горско стопанство. По-късно, през 1958 г., въз основа на административно стопанско деление към площта са включени и държавните гори в землищата на селата Михалково, Чуруково, Петвар, Лясково, Осиково, Селча и Стоманево. През 1998 г. към вече преобразуваното Държавно лесничейство - Михалково, се присъединяват и част от горите на ДЛ - Девин, в териториалните граници на селата Селча

и Стоманево.

Сега Държавно горско стопанство - Михалково, е териториално поделение към Южноцентралното държавно предприятие - Смолян. В административно отношение територията на стопанството попада в югозападната част на Смолянска област, община Девин, и включва землището на селата Лясково, Михалково, Осиково, Селча, Стоманево и Чуруково.

Имаме повод да се срещнем с предишния му директор - Цветан Вълков, вече пенсионер и лесовъд на частна практика, който е бил негов директор в продължение на 30 години (от 1982 до 2012 г.). За своето управленско „гълголетие“ рецептата не крие - стоял е далече от политиката. И трудности, и успехи са се нанизали в историята на стопанството за толкова години. В началото на 80-те в Михалково има политическо решение да се развива рибовъдството, което тогава е поставено като приоритет. „Имахме най-голямото шараново стопанство в България, за обема на което може да се съди по това, че сме давали по 40 т храна за рибата на ден“ - спомня си инж. Вълков за далечната 1982 година. Малко по-късно рибовъдството се отгеля, но тогава се поставя въпросът за обединяване на Горското стопанство в Михалково с Девинското. Това става причина бързо да бъде развита страничната дейност, създават се дървопреработващи цехове в Михалково, Селча, Лясково и Чуруково. В резултат закриването е претовъртено, което е една от гордостите на инж. Вълков. Друга е охраната на горите, която винаги е била на високо ниво. Спомня си и за моменти на криза, като през 2008 г., която се отразява на пазара на дървен материал и 4000 м³ остават на склад, за да се продават цели 3 години по-късно. Към 2009 г. инж. Вълков започва строежа на нова административна сграда, която обаче не успява да довърши и това е сякаш най-голямата му болка. През 2012 г. се пенсионира, оставяйки стопанството в много добро състояние.

Такова го намираме и днес, под ръководството на инж. Асен Иванов.

Общата площ на ДГС - Михалково, е 16 002.1 ха, от ко-

Колективът на стопанството с директора инж. Асен Иванов (в средата), зам.-директора инж. Стоянка Кечева-Чаушева (вляво), и главния счетоводител Ганка Митрева (вдясно)

ито 15 313.2 ха, или 95.6 %, е залесената, съгласно последния изготвен Горскостопански план от 2012 година. Дървопроизводителната площ на стопанството е 15 351.5 ха, или 95.9 % от общата му площ.

По видове собственост най-голяма е държавната горска територия - 13 943.8 ха, общинската собственост е 1309.1 ха, съсобственост - 555.7 ха, собственост на физически лица - 190.6 ха, обществени организации притежават едва 2.9 хектара.

На северозапад стопанството граничи с ДЛС „Борово“, на север - с яз. „Въча“ и ДЛС „Тракия“ - с. Стряма, на североизток - с ДГС - Пловдив, на изток - с ДГС - с. Хвойна, и на юг и югозапад - с ДЛС „Извора“ - Девин.

Релефът е типично планински и се характеризира със силно изразена разчлененост и високи превии. Разликите в надморските височини са големи. Най-високата точка е 2093 м (връх Персенк), а най-ниската - 529 м (нивото на максималните води на яз. „Въча“). Превиието между тях е 1564 м, което създава условия за голямо растително разнообразие.

В района на стопанството от дървесните видове най-често се срещат бял бор, смърч, ела и черен бор от иглолистните, а от широколистните - бук, зимен дъб и келяв габър.

Насажденията на територията на ДГС - Михалково, са високостъблени, чисти и смесени, от бял и черен бор, смърч, ела, бук и зимен дъб, а ниските части са заети от издънкови насаждения от бук, зимен дъб, благуи, келяв габър, мъждрян и други. Създадените култури са от иглолистни дървесни видове - бял бор, смърч и по-рядко черен бор.

Районът на стопанството представлява добра база за развитие на интензивно ловно стопанство със значителни дивечови запаси и видово разнообразие. По-разпространени ловни видове са дивата свиня, сърната, заекът, среща се благородният елен и други.

Ловностопанските райони са отгадени на ловните групи, една част от държавния ловностопански район се стопанисва от ДЛС „Тракия“, а другата е отгадена на фирма за срок от 15 години.

Стопанство с голям потенциал - в това ни уверява и директорът инж. Асен Иванов. Но потенциалът не идва само от природните дадености, той се дължи и на един добър екип, предимно от местни хора, изградили традиции в работата и традиции в любовта към гората.

Когато пристигаме в ДГС - Михалково, всички ни очакват откън за снимка, за да тръгнат всеки по задачите си, суетят се и току поглеждат към новата сграда отсреща, в която тази година се надяват най-сетне да бъдат новодошци.

Екипът от 33 души все още обитава старата административна сграда, за която вече има предписания, че е опасна, а и помещенията не достигат за нормалния работен процес, обясняват ни.

На второ място сред приоритетите попада закупуването на техника за ремонт на пътища, което ще спести тежките процедури и дългите срокове за извършване на ремонта, убеден е инж. Иванов.

На територията на стопанството съществуват временно недостъпни басейни. Иначе добре развитата пътна мрежа е в лошо състояние и се нуждае от постоянна поддръжка, при липсата и на стабилизирани пътища. За да се ограничи поддръжката на пътищата само там, където е предвидена дейност, лесосечният фонд се комплектова по направления.

Ежегодното реализирано ползване на дървесина е в размер на 31 683 м³ стояща маса, или 26 844 м³ лежача маса. Разпределението по сортименти е 11 565 м³ едра строителна дървесина, 5408 м³ средна, 560 м³ гребна строителна дървесина и 8366 м³ дърва за огрев.

Строителната дървесина се отдава с процедура за възлагане на добива и за продажба на прогнозно количество. Много редки са случаите, при които една и съща фирма добива и купува дървесината. Единствено на местното население се отдава добив на дървесина „на корен“. Тази практика, от своя страна, говори за културата на ползване. И не само това - местните хора обичат и ценят гората, браконьерството е много ограничено, а при възникнали горски пожари към кметствата веднага се организират сформирани гасачески групи. Сътрудничеството с кметовете е много активно - уверява ни директорът инж. Асен Иванов. Стопанската дейност е насочена към правилното провеждане на възобновителни и отгледни сечи, за да се използват добрите възможности за естествено възобновяване във високите части на гората, а в ниските се работи за превръщане на издънковите насаждения във високостъблени или за реконструиране на нископродуктивни и неустойчиви насаждения, обясняват от стопанството.

Мероприятията по възобновяването и залесяването са съобразени и със специфичните изисквания на екологичната мрежа „Натура 2000“, в която попадат част от горските територии на стопанството.

Предвидено е залесяване на 29.3 дка годишно на голи площи и попълване на редини. Мероприятията са планирани така, че да осигурят в максимална степен естественото възобновяване, за което има добри условия. Извършва се и подпомагане на естественото възобновяване чрез разрохкване под склона. За тази година освен залесявания, отглеждане на млади насаждения предстои есенна почвopоготовка, а с генеративната градина стопанството може да се похвали.

Тук обаче не чухме никой да се хвали. Пък и няма защо - склоновете на рогонския край сами говорят.

Юлия СЪБЧЕВА
Снимки Йордан ДАМЯНОВ

15 дка укрепително залесяване в м. Дълбок дол

Издънково насаждение от зимен дъб за превръщане в м. Ратъ

Склад на дървесина (сн. ДГС - Михалково)

Необходим е нов регламент за горските пътища

На 15-16 май в Девин бе проведено редовно заседание на Стопанския съвет на Южноцентралното държавно предприятие - Смолян. Бяха обсъдени въпросите, включени в дневния ред на заседанието, и годишният доклад за дейността на предприятието за 2013 година. Членовете на Стопанския съвет поставиха за решаване пред ръководството на предприятието един от важните проблеми в дейността на териториалните поделения, свързан с поддръжката и неотложните основни ремонти на съществуващите горски автомобилни пътища и транспортната техническа инфраструктура, преминаваща през горските територии. Досега всяко поделение ежегодно планира ограничен финансов ресурс за поддръжката на проходимостта на горските пътища, който по същество представлява пряк разход за осъществяването дървогосподарни и ловностопански дейности, предназначен за текущ ремонт и снегопочистване на пътните артерии с цел осигуряване на достъп до обектите, в които има планирани мероприятия.

Предстоящият пожароопасен сезон, прогнозираните високи летни температури и продължителното засушаване, изпълнението на планирани мероприятия за превенция и защита на горските територии от пожари и задължението да бъде осигурена проходимостта на горските пътища за движение на противопожарна техника поставят пред стопанските ръководители на териториалните поделения в областите Смолян, Пловдив, Пазарджик и Кърджали въпроса за осигуряване на необходимите финансови средства за това.

Тревогата е продиктувана от обстоятелството, че голяма част от съществуващите автомобилни пътища през горските територии с различна собственост е само на горската карта. По същество те са износени, повредени и частично или напълно унищожени в резултат на проливни дъждове и различни природни явления, а необходимите значителни финансови средства за тяхното възстановяване не са осигурени.

Остатъчните средства от стопанските дейности на този етап са недостатъчни за покриване на необходимия финансов ресурс. Териториалните поделения всеки месец отчисляват парични средства от всеки реализиран кубичен метър дървесина в създадения през 2011 г. със Закона за горите фонд „Инвестиции в горите“. В същото време поделенията нямат възможност да реинвестират една част от тях във вече изградените пътища или в закупуване на техника за поддръжжането им.

Лесовъдската колегия от ЮЦДП - Смолян, отчита недостатъка на регламентираните към настоящия момент разпоредби на Закона за горите (чл.179, ал.2), с които законодателят е определил, че „средствата на фонд „Инвестиции в горите“ се разходват за залесяване, закупуване на горски територии, проектиране и строителство на горски пътища и транспортна техническа инфраструктура, проектиране и изграждане на технико-укрепителни съоръжения, както и за изпълнение на проекти, съфинансирани от европейски програми“. **Възможността обаче част от тези средства да се използва за основен ремонт, рехабилитация или реконструкция на изградените ве-**

че дълготрайни активи или да се инвестира в техника, която да ги поддържа, не е предвидена. От направения анализ се установява, че 98 % от съществуващата горска автомобилна пътна мрежа представляват дълготрайни активи, участващи в баланса на държавното предприятие, и носят след себе си задължение и отговорност за стопанисване. Не може да се пренебрегне и фактът, че пътищата са строени преди десетки години, с технически параметри и експлоатационни характеристики, съответстващи на товароносимостта и вига на транспортната техника, коренно различна от използваните в днешно време пътни превозни средства.

Тези активи се нуждаят от реконструкция, основен ремонт и рехабилитация по смисъла на §1, т. 12 и т. 13 от Закона за пътищата, за да бъдат пълноценно използвани в съвременната дейност на горските предприятия, а това са значителни финансови разходи, които не могат да бъдат набавени само от стопанската дейност.

Финансовият ресурс за възстановяване или подобряване на състоянието на вече създадените дълготрайни активи (пътища) са бъдеща изгода и инвестиция, целящи да подобрят икономическите стойности на дълготрайните активи, участващи пряко в баланса на предприятието, съответно в капитала на държавата, предоставила му да управлява държавно имущество. **Поради тази и редица други причини е обосновано средствата за рехабилитация, основен ремонт и реконструкция на съществуващите автомобилни пътища да се финансират от акумулираните средства на фонд „Инвестиции в горите“.**

Стопанските ръководители на териториалните поделения в ЮЦДП - Смолян, смятат, че на този етап е наложително законодателят да синхронизира действащата в момента законова и подзаконова уредба за строителство в горските територии, да въведе адекватна категоризация на пътната инфраструктура в горските територии, която да е съобразена с транспортно-експлоатационните качества на пътищата, използваната съвременна пътно-транспортна техника в унисон с действащите разпоредби на Закона за устройство на територията и Закона за пътищата. От съществено значение е да се регламентира нова законова разпоредба и/или да се допълни текстът на чл. 179, ал. 2 от Закона за горите, с които да се даде възможност акумулираните средства на фонд „Инвестиции в горите“ **да се разходват и за основен ремонт, рехабилитация и реконструкция на съществуващите горски автомобилни пътища.**

Това предложение се допълва и с даденото съдържание на понятията в редица действащи в страната нормативни актове: „горски път“ (§ 1, т. 15 от Закона за горите); „изграждане, реконструкция и ремонт на пътищата“ (§ 1, т. 11, т. 12, т. 13 от Закона за пътищата); „строителни работи и реконструкция“ (§ 5, т. 40 и т. 44 от Закона за устройство на територията); „рехабилитация“ (§ 1 от Наредба № 2 от 31.07.2003 г. за въвеждане в експлоатация на строежите в Република България и минимални гаранционни срокове за изпълне-

ни строителни и монтажни работи, съоръжения и строителни обекти).

Членовете на Стопанския съвет на ЮЦДП - Смолян, считат, че с направените предложения за промени в действащите разпоредби на Закона за горите:

- ◆ ще се осигурят необходимите средства за възстановяване на активи, за които гържавата вече е инвестирала в недалечно минало финансов ресурс;

- ◆ ще се осигури необходимият финансов ресурс за превенция и защита на горските територии от пожари;

- ◆ ще се подобрят условията за охрана, стопанисване и контрол на горските територии;

- ◆ ще се осигури изпълнението на планувания горско- и ловностопански дейности във всички горски територии, с което ще се гарантира спазване на принципите за устойчиво, природосъобразно и многофункционално стопанисване на горските територии в Република България;

- ◆ ще се подобри икономическата стойност на горските територии, представляващи жизненоважен природен ресурс.

СПРАВКА

По смисъла на Закона за горите: (§ 1, т. 15) „Горски пътища“ са временни или трайни съоръжения, необходими за стопанисване, опазване и защита на горските територии, добив на дървесина и недървесни горски продукти, стопанисване и ползване на дивеча.

По смисъла на Закона за пътищата: (§ 1, т. 1) „Път“ е ивицата от земната повърхност, която е специално пригодена за движение на превозни средства и пешеходци и отговаря на определени технически изисквания. (§ 1, т. 11) **„Изграждане на пътищата“** е дейност по създаването на нови материални активи, която включва проучването, проектирането и строителството на нови или реконструкцията на съществуващи пътища. (§ 1, т. 12) **„Реконструкция на пътища“** е дейност по разширяването и модернизирването на съществуващите материални активи, която включва цялостно преустройство на пътя и пътните съоръжения при запазване на основното направление на съществуващото трасе. (§ 1, т. 13) **„Ремонт на пътищата“** е дейност по възстановяването или подобряването на транспортно-експлоатационните качества на пътищата и привеждането им в съответствие с изискванията на движението.

По смисъла на Закона за устройство на територията: (§ 5, т. 40) „Строителни и монтажни“ са работите, чрез които строежите се изграждат, ремонтират, реконструират, преустройват, поддържат или възстановяват. (§ 5, т. 44) **„Реконструкция“** на строеж е възстановяване, замяна на конструктивни елементи, основни части, съоръжения или инсталации и изпълнението на нови такива, с които се увеличават носимоспособността, устойчивостта и трайността на строежите.

По смисъла на Наредба № 2 (от 31.07. 2003 г.) за въвеждане в експлоатация на строежите в Република България и минимални гаранционни срокове за изпълнени строителни и монтажни работи, съоръжения и строителни обекти: (§ 1) **„Рехабилитация“** е строителна дейност, свързана с възстановяване, реконструкция, разширяване или модернизирване на частта от елементите на пътната, транспортната, електронната, съобщителната, енергийната, водоснабдителната, канализационната и хидромелиоративната инфраструктура.

Информация

ЮЗДП - Благоевград, въвежда дистанционно предаване и отчитане на превозни билети

Югозападното държавно предприятие - Благоевград, първо в страната внедрява пилотно дистанционно предаване и отчитане на превозни билети при транспортиране на дървесината, добита в държавните горски територии. Системата е част от стратегията на предприятието за ограничаване на незаконния добив и превоз на дървесина.

Безжичната комуникация позволява регистриране на информацията на мястото на нейното възникване, в момента на товарене на превозното средство с обла дървесина, и едновременно ѝ отчитане в администрацията на горското стопанство. По този начин се гарантира пълно проследяване на движението на дървения материал в реално време, като отпада вероятността за повторно използване на един превозен билет. Техническите средства на системата включват сега използваните терминали за издаване на превозни билети, оборудвани с модул за безжична връзка и с мобилен телефон. Системата дава възможност натрупаната

в терминалите информация да се препраща автоматично по интернет към локалната компютърна система на съответното горско стопанство. Така се спестяват време и средства за отчитане на терминалите в администрацията на горското стопанство и се засилва контролът върху възможните злоупотреби в горите.

Проектът от няколко месеца се прилага в ДГС - Гърмен, където вече отчитат и ползите - минимални нарушения в горите, икономия на средства, по-добър контрол и отчетност на работата. От началото на юли системата заработи и в ДГС - София. Предвижда се поетапно прилагане на този начин на отчитане във всичките 38 териториални поделения на предприятието. Това ще позволи цялата информация за движението на дървесината да постъпва незабавно в сървър на централното управление на Югозападното държавно предприятие - Благоевград.

Снежана ПАСКАЛЕВА

Второ обучение организира

Второто петдневно обучение за повишаване на капацитета на служителите на структурите и организациите, отговорни за опазването на природата, на защитените територии и екологичната мрежа „Натура 2000“ в България проведе Асоциацията на парковете в България от 26 до 30 май в Априлци, Ловешка област.

В рамките на обучението се проведоха общи срещи, няколко успоредно протичащи курсове и посещения на терен с 80 представители на парковите дирекции, РИОСВ, МЗХ и НПО.

За лектори бяха поканени 27 експерти - прокурори, лесовъди, ентомолози, ботаници, юристи, журналисти, които представиха реди-

ца теми, свързани с престъпленията против горското стопанство, опазването на дивеча и рибата, адаптивното управление, туристическата инфраструктура и природните атракции, значението и инвентаризацията на мъртвата дървесина в горските екосистеми. Представени бяха проекти от схемата за безвъзмездна помощ, развитие на организациите и тяхната ефективност, основните правила за провеждане на процедури за възлагане на обществени поръчки, биоразнообразието и други. В рамките на обучението участниците се запознаха и с дейностите и резултатите от програмата до настоящия момент.

Участниците в обучението

Gergana G.

Юбилей

130 години организирано ловно движение

Тържествата по случай 130 години от създаването на организираното ловно движение в страната се проведоха на 13 и 14 юни във Велико Търново.

Изборът на града не е случаен - местното Ловно-рибарско сдружение „Сокол 1884“ е първото в България. Именно то, като домакин, заедно с Националното ловно-рибарско сдружение „Съюз на ловците и риболовците в България“ и Община Велико Търново бяха организатори на събитието.

На 13 юни членове на над 90 ловни сдружения в страната взеха участие в униформен парад, под съпровода на духов оркестър и знамената на ловните организации. За начало на шествието бе обявен площадът около паметника „Майка България“. Сред официалните гости на събитието бяха зам.-министърът на земеделието и храните Бюрхан Абазов, изпълнителният директор на Изпълнителната агенция по горите инж. Григор Гогов, областният управител Георги

Рачев, Бояна Бояджиева - народен представител от Велико Търново, кметът на община Велико Търново Даниел Панов, ген. Стефан Янев - началник на Националния военен университет, полк. Христо Атанасов - декан в същия университет.

Парадът обиколи предварително начертания маршрут, включващ пет паметника - на Стефан Стамболов, на Никола Пиколо, „Паметника на обесените“, „Велчова завера“ и „Учредителното събрание“, с дължина близо 2 км и пред всеки от тях официалните лица поднесоха венци и цветя.

В подножието на хълма Царевец кметът Даниел Панов произнесе слово и награди със Старопрестолна грамота заслужили дейци на ловното движение.

Председателят на НЛРС-СЛРБ инж. Иван Петков и главният секретар на организацията Васил Василев удостоиха със звание „Заслужил деятел на НЛРС-СЛРБ“ личности, допринесли с дългогодишна

та си служба в областта на лова и риболова. Почетният плакет, с който бе удостоен министърът на земеделието и храните проф. Димитър Греков, бе приет от зам.-министър Бюрхан Абазов.

На 14 юни честванията продължиха на поляната в близост до Къпиновския манастир, намиращ се на около 20 км от Велико Търново. Домакин на събора, който обедини над 3000 ловци, бе ЛРС - Велико Търново, с председател Димитър Йорданов и ръководител Кирил Бояджиев. ¶

Асоциацията на парковете в България

Знанията, придобити от служителите, отговорни за опазване на околната среда и защитените територии в България и екологичната мрежа „Натура 2000“, ще допринесат за повишаване на ефективността на управлението на защитените територии и опазването на биоразнообразието.

Събитието е част от поредица петдневни обучения и се организира в изпълнение на Дейност А.3 по проект „Да свържем опазването на природата с устойчивото развитие на селските райони“, финансиран от Българо-швейцарската програма за сътрудничество чрез Фонда за реформи, които се провеждат с участието на гражданското общество. Общата стойност на проекта е 4 790 000 швейцарски франка, от които 590 000 е съфинансирането от българските партньори. Проектът се изпълнява в района на Централна и Западна Стара планина и обединява усилията на 11 партньорски организации: четири швейцарски (Фондация SAVE, Pro Natura („Приятелите на Земята“ - Швейцария), REDD, BirdLife Switzerland (SVS), и седем български партньори (Фондация за биологично земеделие „Биоселена“, Развъдна асоциация за местни породи овце, Асоциацията на парковете в България, Българска фондация „Биоразнообразие“, WWF Дунавско-Карпатска програма, Българското дружество за защита на птиците) в девет зони от мрежата „Натура 2000“.

Общата цел на проекта е да се направи връзка между запазването на биоразнообразието и развитието на селските райони в териториите с висока природна стойност чрез устойчиви пазарни механизми и засилено участие на обществеността.

Продължителността на проекта е четири години и включва серия от срещи и обучения.

Проектът има три важни аспекта:

- ♦ популяризиране и прилагане на екосистемните услуги;
- ♦ създаване на по-добра среда за развитие на фермерите и местния бизнес, така че екологичните им продукти и услуги да получат по-висока цена чрез подобро качество и маркетинг, а приходите им да нараснат с поне 15 %;
- ♦ подкрепа на гражданското общество, за да се осигури ефективно, дългосрочно и устойчиво ползване на природните ресурси.

Проектът работи активно за прилагане на поне три схеми за плащане на екосистемни услуги, чрез което ще се запазят 15 000 ха ценни природни местообитания. Предвижда се качествени храни, произведени в рамките на проекта, да бъдат предлагани на фермерски пазари в София, Монтана, Троян и Карлово. Най-малко 30 ферми от района на проекта, които произвеждат и продават качествени храни с висока добавена стойност (мляко и млечни продукти, месо, яйца, мед и др.), ще бъдат подпомогнати. Пет местни бизнес инициативи, които използват устойчиво местните ресурси, без да вредят на природата, ще бъдат подкрепени финансово. Работи се за опазването на 27 български редки местни породи чрез създаване на ДНК лаборатория, което да допринесе за генетичната чистота на тези породи и да подобри схемата за тяхното субсидиране. Повече от 75 000 души ще се запознаят с продуктите и услугите, създадени в хода на проекта, по време на националните и регионалните промоционални събития. Най-малко 5000 деца и младежи ще бъдат обучени в новосъздадената Детска природна академия - съвременен модел за интерактивно екологично образование и работа с деца на закрито и открито. Годишните награди за биоразнообразие имат за цел да отличат най-добрите примери в опазването на природата и развитието на бизнеси, щадящи природата.

Проектът надгражда петнадесетгодишното българо-швейцарско партньорство за устойчиво управление на природните ресурси. Успехът на проекта ще бъде доказателство, че териториите с висока природна стойност могат да привлекат инвестиции, които едновременно да осигурят устойчиво развитие и опазване на природата. Постиганията ще бъдат стимулиращ пример и модел за прилагане в други райони на България, които доказват на практика, че мрежата „Натура 2000“ не е пречка за бизнеса, нито набор от сложни правила, а реална възможност да се предлагат продукти и услуги с високо качество и екологична стойност, все по-търсени от българските и европейските потребители.

Зорница СТРАТИЕВА
Снимка Гергана ГЕОРГИЕВА
Асоциация на парковете в България

Информация

Инж. Григор Гогов - с ордена „Свети Хуберт“

На 31 май изпълнителният директор на Изпълнителната агенция по горите инж. Григор Гогов беше удостоен с ордена на „Последователите на Свети Хуберт“.

Свещецът се смята за покровител на ловците. Самото отличие, учредено още от крал Джордж през 1444 г., първоначално не е било свързано с ловците. Като ловно отличие орденът „Св. Хуберт“ съществува от 1744 година. На 3 ноември всяка година в западния свят се почита светецът, като главна част от тържествата е посветена на ловците и техните верни помощници - кучета.

За първи път това най-високо европейско ловно отличие се връчва на българин и е признание и висока чест за особени заслуги в областта на опазването на дивеча и ловното дело.

Церемонията по награждаването на инж. Гогов се състоя в базиликата „Св. Хуберт“ в едноименния град - европейският център на лова, който се намира в община Валония, Белгия. Инж. Григор Гогов е избран сред 40 номинанти от над 15 гържави.

В „Последователите на Свети Хуберт“ членуват Австрия, Белгия, Великобритания, Дания, Испания, Люк-

сембург, Норвегия, Русия, Финландия, Франция, Холандия, Чехия, Швеция, Шотландия и Унгария. Целите и задачите на организацията позволяват ловци от всички националности да се срещат и обменят опит в ловните практики, съхраняването и запазването на дивечовите популации. ¶

Подобряване на координацията и интеграцията на изследванията в горите на Средиземноморието

Средиземноморският регион, към който през последните десетилетия се причислява и нашата страна, е един от най-уязвимите в контекста на настъпващите неблагоприятни климатични промени. Засегнати са всички природни ресурси, като най-голяма тревога предизвиква намаляването на водните запаси, процесите на опустиняване и отрицателното въздействие върху горските екосистеми. Горите и залесените площи в Средиземноморието заемат около 73 млн. ха (около 9 % от територията) и са уникални по своето биологично разнообразие и богатство на генетични ресурси. В тях се срещат над 25 000 вида растения, от които около 50 % са определени като ендемични. Горските територии имат решаващо значение за опазването и обогатяването на водите като стратегически ресурс. В момента голяма част от териториите в региона се определят като бедни на вода и се очаква до 2050 г. 290 млн. души да изпитат този дефицит. От друга страна, предоставяните от горите социални, икономически и екологични услуги са силно застрашени от бързите и драстични промени в климата, които повишават риска от пожари, засилват нападенията от болести и вредители в горските насаждения, водят до ерозия и опустиняване в горските територии. Наблюдават се определени негативни тенденции и по отношение на земеползването, изразяващи се в увеличаване на площта на нестопанисваните гори в северните части на Средиземноморието и свръхексплоатация и обезлесяване в южните части. Всички тези фактори изискват намиране на нов подход и създаване на нова рамка за подпомагане на устойчивото управление и опазване на средиземноморските гори, за да могат да продължат да изпълняват своите жизненоважни социални, икономически и екологични функции. Необходими са нови научни познания и интегрирани изследователски програми, обхващащи различни области и дисциплини, за адекватни управленски и политически решения в търсене на нови стратегически подходи и икономически инструменти при управлението на горите.

Посочените проблеми са залегнали в основата на проекта „Засилване на изследванията в горите на Средиземноморието чрез подобряване на координацията и интеграцията“ (FORESTERRA), финансиран по Седма рамкова програма, в който Изпълнителната агенция по горите участва като партньор.

На 27 и 28 май в изпълнение на Проекта в София се проведе международна научна конференция, организирана от Изпълнителната агенция по горите. Поканени бяха представители на научни институции и държавни горски администрации от балканските страни, които не са партньори по Проекта.

Целта на конференцията беше да се обмени опит и нови идеи, за да се разшири бъдещото сътрудничество и FORESTERRA да се развие като транснационална изследователска програма.

Конференцията беше открита от инж. Григор Гогов - изпълнителен директор на Изпълнителната агенция по горите. Участие взеха над 35 представители от Албания, Босна и Херцеговина, България, Испания, Йордания, Македония, Португалия и Сърбия, както и представител на Европейската комисия. От българска страна в конференцията участваха г-р инж. Любчо Тричков - директор на Дирекция „Проекти и международни дейности“, г-р инж. Деница Панчева - началник на отдел „Международни дейности“, инж. Красимир Каменов - служител по сигурността на информацията в ИАГ, доц. Петър Желев - зам.-ректор на АТУ, проф. Христо Цаков - директор, и проф. г-р Мария Грозева - научен секретар на ИГ към БАН.

Участниците подчертаха интереса си към предприемане на конкретни стъпки по идентифициране на об-

щи проблеми и разработване на съвместни проектни идеи, както и необходимостта от засилване на политическата подкрепа за горския сектор.

В проект „Засилване на изследванията в горите на Средиземноморието чрез подобряване на координацията и интеграцията“ (FORESTERRA) участват 16 партньори от 12 страни - Алжир, България, Гърция, Испания, Италия, Мароко, Португалия, Словения, Тунис, Турция, Франция и Хърватска. Този проект е ключов при засилването на сътрудничеството между научните институти и звена на държавите от Средиземноморския регион, координиране на изследователската дейност и обмен на информация за постиженията в областта на горската наука и практика с цел да се преодолее фрагментацията и да се засили ефектът от научните разработки. В рамките на Проекта се търсят възможности за изграждане на трайно сътрудничество и с други страни със средиземноморски климат като Австрия, Южна Африка, Чили и Калифорния. Проектът си е поставил амбициозната цел да изгради мрежа и да разкрие възможности пред националните и регионалните програми за по-ефективно използване на съществуващите знания и научен капацитет, създадените лаборатории, наблюдателни станции, опитни площи, центрове за обучение и др., за да се избегне ду-

блиране на изследвания и да се концентрират средства за решаване на значими общи проблеми.

Един от основните компоненти за успешното изпълнение на целите на Проекта е предоставянето на постоянна информация към заинтересованите страни за напредъка по планираните дейности, постигнатите резултати, както и привличане на нови партньори.

Предварителният анализ показва, че изследванията, свързани с горските екосистеми в почти всички държави от Средиземноморието, са изправени пред общи проблеми: липса на достатъчно финансови средства, ограничени възможности по отношение на оборудването и човешкия потенциал, изолация или слаба координация между отделните научни центрове и съответно изоставане на научната дейност като цяло спрямо променящата се ситуация в горския сектор. Поради това **проект FORESTERRA е структуриран в 4 етапа:**

- картиране на съществуващия научен потенциал и капацитет, както и на възможните източници на финансиране, обмен на информация и добри практики, идентифициране на пропуски в досегашните научни дейности;
- определяне на общи стратегически действия и дефиниране на общи проблеми с цел да се изградят научни консорциуми, които по-успешно да кандидатстват за финансиране с конкретни проектни предложения;
- осъществяване на съвместни дейности за засилване на вече създаденото партньорство;
- финансиране на съвместни проектни предложения, одобрени от Научен съвет, изграден в рамките на проект FORESTERRA.

До този момент са създадени и качени на уебстраницата на Проекта:

- метабаза данни за наличната инфраструктура от горски научни институти и звена, основните направления, по които работят, ползваните източници на финансови ресурси, текущите национални и международни проекти и програми, които изпълняват;
- метабаза данни на избрани горски изследователски институти от държави членки на ЕС, които предлагат възможности за специализации, провеждане на лабораторни изследвания, съвместни публикации и др.;
- виртуален интерфейс за консултации към лица и институции, желаещи да участват в обмен на информация между страните от Средиземноморския регион (членуващи или нечленуващи в ЕС) и други райони със средиземноморски климат.

В рамките на осъществените до този момент научни семинари по Проекта са определени **4 стратегически теми за бъдещи общи проекти:**

- Разбиране на движещите сили, въздействията и индикаторите на глобалната промяна по отношение на горските екосистеми - подход в рамките на Средиземноморския регион (**Глобална промяна**).
- Устойчивост на горските екосистеми чрез управление на биоразнообразието - от гени до съобщества (**Биоразнообразие**).
- Многофункционално управление на горските ландшафти за увеличаване на ролята на недървес-

ните продукти и свързаните екосистемни услуги при развитие на селските райони (**Многофункционални ландшафти**).

- Интегрирано управление на водните басейни за осигуряване на услуги, свързани с използване на водите (**Води**).

Въз основа на тези договорени стратегически цели е проведен конкурс за съвместни проектни предложения и мрежови дейности. В резултат са подадени пет проектни предложения и три мрежови дейности. След първото класиране са допуснати **четири проекта:** „Характеризиране и моделиране на популационната вариабилност и отговорът на средиземноморските гори към стрес, свързан с климатичните промени, чрез мултидисциплинарен подход: от клон към насаждане и от фенотип към генотип“ (MEDITREEVAR), с участието на Лесотехническият университет от българска страна; „Интегрирано изследване върху устойчивостта и управлението на горите в Средиземноморието“ (INFORMED); „Отговор на средиземноморските гори към климатичните промени и екстремните явления: интегриран подход, комбиниращ гендрогенология и горска генетика“ (FORENANCES), с участието на Института за гора към БАН от българска страна; „Многопрофилна оценка на миналата и бъдещата уязвимост с цел да се подобри управлението на средиземноморските гори в условията на климатични промени“ (FORESTMED) и **една мрежова дейност:** „Въздействие на глобалните промени върху поведението на природните пожари в средиземноморските горски екосистеми - към откритата лаборатория за горски пожари“ (MedWildFireLab). Класираните след второ оценяване проекти, както и избраната мрежова дейност ще бъдат финансирани от създадения в рамките на проект FORESTERRA консорциум, с национални средства от участващите страни.

Като резултат от Проекта се предвижда създаване на Постоянно звено за научно сътрудничество между страните от Средиземноморския регион, чрез което да се координират и подпомагат изследванията в горските екосистеми.

Проект FORESTERRA ще приключи в края на 2015 година. С неговото изпълнение се очаква да се постигне по-добра координация между горските изследователски програми чрез мониторинг на страните партньори и засичане на повтарящи се, припокриващи се или допълващи се разработки, от една страна, и идентифициране на пропуски в изследванията, от друга. Партньорите по Проекта ще имат възможност да засилят и задълбочат сътрудничеството помежду си за по-успешно привличане на финансови ресурси и разширяване на възможностите за участие със съвместни проектни предложения по различни европейски и международни програми. Един от основните резултати от Проекта ще бъде разработване на обща дългосрочна визия и стратегически план за подпомагане на иновациите в горския сектор в Средиземноморския регион на базата на съвременни научноизследователски постижения.

Д-р инж. Любчо ТРИЧКОВ
Д-р инж. Деница ПАНДЕВА
Изпълнителна агенция по горите

Професионалната гимназия по горско стопанство във Велинград отбелязва 65 години

Празникът

На 5 юни ПГГС „Христо Ботев“ - Велинград, отпразнува своя 65-годишен юбилей. Тържеството, което се проведе в двора на училището, бе под надслов: „Училище - наша младост и сбъднати мечти“. Празникът започна с издигането на националния флаг под звуците на химна и официалното посрещане на гостите от Министерството на земеделието и храните, Лесотехническият университет, Областната управа - Пазарджик, Регионалният инспекторат по образованието - Пазарджик, Общинският съвет - Велинград, бивши ученици, учители и приятели от Република Сърбия (сн. 1).

Тържествено слово произнесе директорът на гимназията инж. Стефан Шулев.

„65 години са нашите 65 стъпки към бъдещето! Времето, през което се граяха традиции, отстояваха се позиции, създаваше се собствен облик и мисия. Връщането към миналото налага кратка равностметка, а тя ни позволява да твърдим, че ПГГС „Христо Ботев“ - Велинград, е оставила своя белег във възпитанието и образованието на поколения личности, преминали през нея, водени от жаждата за знания и професионален лесовъдски опит“ - каза директорът.

Кметът на Велинград Иван Лебанов се обърна към учениците и учителите, като им пожела много здраве, упоритост и успехи. Поздравления поднесоха доц. д-р Милко Милев - декан на факултет „Горско стопанство“ в ЛТУ, и Валентина Кайтазова - началник на РИО - Пазарджик. Поздравителни адреси бяха прочетени и от името на министъра на образованието проф. д-р Анелия Клисарева, зам.-министъра на земеделието и храните д-р инж. Валентина Маринова и проф. д-р Иван Палигоров - зам.-ректор на ЛТУ и председател на Съюза на лесовъдите в България. Получиха се и много поздравителни телеграми и подаръци (сн. 2).

Юбилейната програма продължи с атрактивния спектакъл на прабългарска школа за оцеляване „Бага-тур“ - Стара Загора. Тяхното изпълнение бе и поздравът им към ръководството, учителския колектив, учениците и гостите на гимназията.

Последва обиколка на обновената материална база, а много емоции предизвика и фотоизложбата на първия етаж, където всеки откри запечатан миг от досега си с родното училище.

Историята

Професионалната гимназия по горско стопанство „Христо Ботев“ - Велинград, е наследник на първото горско училище, открито на 1 октомври 1896 г. в м. Чамкория, Боровец, което от 1911 до 1925 г. е преместено и функционира в с. Лъджене (сега квартал на Велинград).

Гимназията е открита на 27 юли 1949 г. с Постановление № 1 на МС и Протокол № 92 под наименованието Техническа горска гимназия като специализирано учебно заведение за подготовка на кадри за стопанисване и опазване на българската гора. Училището се явява приемник и продължител на лесовъдния отдел към Средното техническо училище „Христо Ботев“ - София. Създаването на самостоятелно учебно заведение за подготовка на средни лесовъдски кадри за горското стопанство и подходящият район - Велинград, като един от важните центрове на горското стопанство в страната, притежаващ качествени продуктивни и разнообразни насаждения, са решаващите предпоставки управлението на горите в София да направи своя избор - да се открие ново училище във Велинград.

Началото е трудно. На новооткритата гимназия е предоставена материалната база на Трето основно училище във Велинград и об-

щежитие в новопостроения Народен съвет в кв. „Каменица“. През 1961 г. училището се преименува на Горски техникум, а от 1963 г. с промяната в учебния план - на Техникум по горско стопанство. От април 2003 г. е Професионална гимназия по горско стопанство „Христо Ботев“.

Гимназията е единственото в страната строго профилирано по специалностите „Горско стопанство и дърводобив“ и „Горско и ловно стопанство“ училище.

През 1958 г. е определен терен от 50 дка за строителство на нова сграда, през 1961 г. се извършва проектирането, а строежът започва през 1962 година. В изграждането на новата собствена сграда са вложени усилията на работници, учители и ученици. От 13 май 1964 г. до днес учебните занятия се провеждат в новата сграда, която разполага с 15 класни стаи, 9 от които са специализирани кабинети по професионална подготовка и 2 са компютърни кабинети.

Към гимназията през 1960 г. е създаден учебен разсадник за отглеждане на декоративни и стопански фиданки, а през 1964 г. - дивечов развъдник с птици и бозайници. Тогава са засадени първите дървета и храсти в дендрариума, който през всичките години на съществуване на училището непрекъснато се обогатява с нови ви-

дове, които вече наброяват над 320. Направена е физкултурна площадка, по стопански начин продължава изграждането на работилница (1968 г.), гаражи (1969 г.), помощна сграда (1981 г.), почивна база в Шкорпиловци (1983 г.).

Приетите до 1957/1958 г. ученици се обучават по учебен план с 4-годишен срок на обучение, а приетите от 1958/1959 г. до 1962/1963 г. - по учебен план с 5-годишен срок на обучение.

От 1957 г. към гимназията е открит задочен отдел за работници и служители в горското стопанство, който дава възможност за придобиване на квалификация по професията след завършено средно образование. Учебният план за задочно обучение днес обхваща 2-годишен курс за придобиване на III степен на професионална квалификация по професията „техник-лесовъд“.

През 1965 г. е открито Професионално техническо училище за гатеристи и шперплатисти с 2-годишен срок на обучение след VIII клас, което функционира до 1971 година.

От 1978/1979 г. до 1992/1993 г. се осъществява и прием в СПТУ с 3-годишен срок на обучение и придобиване на квалификация „по-

мощник-лесовъд“.

През учебната 1993/1994 г. е разкрита нова специалност „Горско и ловно стопанство“ с 4-годишен срок на обучение в 2 паралелки, като се подготвят техник-лесовъди с преимуществени познания за интензивното ловно стопанство.

Учебният процес непрекъснато се усъвършенства, като последните учебни планове са от 1999 и 2004 г., с 5-годишен, а от 2009 г. - с 4-годишен срок на обучение и придобиване на III степен на професионална квалификация след завършен XIII клас и успешно положени държавни изпити по професията и специалността.

Учителският колектив е висококвалифициран - всички учители са с висше образование, близо половината от тях са с I, II и III клас квалификация, някои от тях са автори и съавтори на учебници по професионална подготовка.

За осъществяване на солидна професионална подготовка и неразривна връзка между теория и практика в обучението се поддържат традиционни интеграционни връзки с Държавните горски и ловни стопанства във Велинград, Ракитово, Чехълво, Селище, УОГС „Юндола“ и други.

Възпитаниците на училището са залесили над 50 000 дка млади гори, извеждат отгледни сечи, направа на просеки, почвоподготовка, залесяване, таксации на дивеча и още много други горскостопански мероприятия. От откриването на училището до сега в него са подготвени над 5000 специалисти, които работят в системата на горите.

Първи директор на гимназията е инж. Янко Узунов, който едновременно с това е и директор на Велинградското лесничейство. За развитието и напредъка на училището голям принос имат директори: инж. Сава Нешев (1950-1976 г.) и инж. Иван Чешмеджиев (1976-1995 г.).

За дългогодишна успешна образователно-възпитателна дейност гимназията е наградена с орден „Кирил и Методий“ - II степен.

По материали от ПГГС „Христо Ботев“

Лентови банцизи

Wood-Mizer

from forest to final form

ДОБРИТЕ ИДЕИ ЗАПОЧВАТ с WOOD-MIZER

www.wood-mizer.bg

Екотехпродукт ООД
 София 1186, ул. Стар Лозенски път 38
 office@ecotechproduct.com

тел/факс: 02/979 17 10
 тел.: 02/ 462 70 35
 тел.: 089 913 3110

ВРЕМЕТО НА ГОРПРОМА

Това е периодът от 1951 до 1960 година. Това е десетилетието, през което много от днешните ветерани на горското стопанство и горската промишленост с голям професионален ентузиазъм и потенциал започнаха своята дейност в българските гори.

Защо сега, след толкова години, се връщам към тази тема? Първото ми и главно основание е, че това, което се напише и публикува, остава в историята на горското ведомство, в историята на развитието на българското горско стопанство и ще се ползва от идните поколения, проявили интерес към летописа на най-голямото национално богатство - гората. По мое мнение това е и най-голямото достойнство на списание „Гора“ - че в него периодично и достоверно се отразяват промените в управлението, кадровите решения, организацията на стопанисване, охрана, възобновяване, дивечовъдна дейност и лесоползване. Втората причина е, че този период е съвсем малко осветлен дори в такива големи исторически трудове като „Горите и горското стопанство на България през XX век“ (с автори заслужилите лесовъди Христо Вьчовски и Стамен Димитров) и „Дърводобивът в България през XX век“ (с автори заслужилите лесовъд Атанас Манолов, проф. Васил Василев и проф. Константин Аспарухов). В тези две книги съвсем малко място и внимание е отделено на периода, в който е действала организацията на горскопромишлените предприятия (Горпром). В двете книги има силно противоречащи си оценки на този период. Непредубеният бъдещ читател навярно много ще се затрудни коя от оценките е правдоподобна, каква бе ползата или вредата от тази десетгодишна организация в българското горско стопанство.

Какво предизвика и наложи тази организационна структура в началото на 50-те години на XX век?

След края на Втората световна война България се оказа с изтощена докрай, обезкървена, разбита икономика. В стопанските планове се предвиждаше в кратки срокове възстановяване на стопанския живот във всичките му направления и с бързи темпове изграждане на модерни индустриални предприятия и енергийни източници, способни да се конкурират със себеподобни в другите европейски държави, в Азиатския континент и по-далеч.

През 50-те години се извърши пълна колективизация на селското стопанство. Построени бяха съвременни големи животновъдни ферми. Изградено бе модерно поливно земеделие. В по-големите градове и промишлени центрове започна с ускорени темпове строителството на жилищни сгради, нови съвременни здравни и учебни заведения и много други от битов характер.

Във връзка с изпълнението на народностопанските планове бяха необходими значително по-големи количества дървен строителен материал в сравнение с добивания до Втората световна война. Успоредно с това се създадоха условия за износ на дървени материали като парен бук, шперплат, фурнир и иглолистни трупи, отговарящи на специални условия. Това бе наложително за осигуряване на чужда валута, крайно необходима за доставката на машини и съоръжения за изграждащите се индустриални предприятия.

От лесовъдска гледна точка създадените нови условия за реализация на дървесината даваха възможност да се преодолеят съществени проблеми в усвояването на горските ресурси, за което тревожно бе поставен въпросът още в средата на 30-те години на XX век. Съществуват отчетни данни, че още тогава добивът е изостанал с 1 580 000 м³ от податните възможности на горите. Това в най-голяма степен се е отнасяло за буковите гори предимно в Старопланинието. Значителна част от тях са били престарели. При тях те-

кущият прираст вече е бил нулев, а в много случаи - отрицателен. След сечта много насаждения се подмладяват, на корен е останал зрял качествен дървостой със сравнително добър растеж и с високи водорегулиращи показатели.

Повикът за изсичането на престарелите букови гори в Старопланинието се е поддържал много активно и от научните среди. Така например проф. Никола Пенев и проф. Нино Статков по време на своите лекции многократно са заявявали, че букът е „плевелът“ в Стара планина, който трябва да се изсече и на негово място да се появят „пълноценни“ иглолистни гори.

Тази почти революционна задача за ускорено ползване на горите с цел снабдяване с дървени материали на възраждащата се икономика и преодоляване на изоставането от разчетите на податните възможности и нужди на гората правителството възложи през 1948 г. на новосъздаденото Министерство на горите. Дадена бе възможност за провеждането на единна политика в целия горски сектор. За съжаление тази стъпка в правилната посока не даде очакваните резултати. В желанието си да се разгадаят тайните на неуспеха и да се тръгне час по-скоро към изпълнението на народностопанските планове правителството покани двама съветски специалисти лесовъди - А. Грачков и П. Бичков. Тяхната задача бе да направят оценка и да предложат работещ вариант за изпълнението на изключително трудните задачи. Така се стигна до закриването на Министерството на горите в началото на 1951 година.

С Постановление № 1171 на МС в началото на 1951 г. бе създадено Управление на горското стопанство към Министерство на земеделието, което по-късно премина към Министерския съвет. В неговите функции влизаха задачите по охраната, стопанисването и възобновяването на горите и ловната дейност. По това време вече всички гори в България бяха държавни.

Към Министерството на тежката промишленост бе създадено Управление „Дърводобив и транспорт“ (УДТ). Към това министерство преминаха и другите отрасли на горската промишленост.

Административната сграда на УДТ се помещаваше в четириетажна постройка на бул. „Ал. Стамболийски“ № 21, където сега в нова сграда е разположено Министерството на културата. През десетгодишния период от дейността на УДТ началник на управлението беше Миле Ковачев, бивш учител от Банско.

Втората по ранг длъжност бе тази на главния инженер. През по-голямата част от съществуването на управлението тя се изпълняваше от инж. Васил Тодоров. Под негово пряко ръководство работеха няколко много важни отдела.

- Производствен отдел с началник инж. Атанас Манолов. Той ръководеше и отговаряше за организацията на производствените процеси с цел пълното изпълнение на народностопанските планове за добива и доставката на дървесината на потребителите по сортименти и в определените срокове.

Всички специалисти в отдела бяха с висше лесотехническо образование и значителен производствен стаж. Един от тях контролираше спазването на правилника по техническата безопасност на труда в дърводобива. По численост това бе най-големият отдел в управлението. В него работеха 10-12 души, изявени и утвърдени специалисти: Иван Колев, Христо Малчев, Димитър Грозев, Георги Кючуков, Иван Попов, Върбан Петров, Никола Йолов и Райчо Севдин. В отдела работеше и ветеринарен лекар, който ръководеше дейността на ветеринарните лекари и техници по места.

- Много важен през периода, когато се поставяха основите на ме-

ханизацията в дърводобива, бе отдел „Енергомеханичен“. Той се ръководеше от инж. Борис Иванов, завършил машинно инженерство в Германия. В отдела работеха инж. Георги Пейчинов, инж. Дочо Цоневски, Генчо Митев, Стефан Кубадинов.

- Трети по важност бе Отделът за ръководство и координация на транспорта на дървесината от временните складове до местопредаване. Това беше неимоверно трудна задача предвид липсата на товарни автомобили и малката гъстота на горски автомобилни пътища.

- Отдел „Труд и работна заплата“ с началник инж. Георги Георгиев, в чиито функции влизаха нормирането и заплащането на труда и квалификацията на изпълнителските кадри.

- „Финансово-счетоводен отдел“ с началник Христо Лазаров, който беше отличен финансист и умел държавен и политически ръководител.

- „Планово-икономически отдел“ с началник Христо Рунев имаше отговорната задача да участва в работата на Държавната планова комисия по изготвянето и утвърждаването на годишните и тримесечните планови задания по всички показатели на дърводобива и направлението на дървесината до получатели.

- Като самостоятелен сектор действаше „Кадри и личен състав“ с началник Г. Калинков. В сектора се съхраняваше и периодично се актуализираше база данни за всички кадри с висше и средно техническо и икономическо образование, заети в системата на дърводобива в страната. Следеше се много точно за движението и изравняването на кадрите.

Единствено през този период в дърводобива имаше двустепенна структура на управление. След УДТ на второ ниво бяха горскопромишлените предприятия, добили популярност като „Горпром“.

На тези предприятия бе възложено да извършват сечта в съответствие с приетия от горските стопанства лесосечен фонд, да организират извоза от сечищата до автомобилните пътища на добитата дървесина и транспортирането ѝ до местопредаване.

Административно-управленските центрове, дирекциите на горпромиите, бяха установени в следните градове: София, Веллингград, Пещера, Пловдив, Девин, Чепеларе, Казанлък, Габрово, Сливен, Бургас, Малко Търново, Кърджали, Варна, Шумен, Русе, Котел, Троян, Тетевен, Берковица, Дупница, Благоевград, Сандански, Разлог и Гоце Делчев. Дирекциите на горпромиите не съпадаха с околните управления на горите, нито с последващото административно деление на страната. Например в Благоевградски окръг действаха четири горпрома, в Смолянски - два (в Девин и Чепеларе), в Ловешки - два (в Тетевен и Троян), докато Горпром - Берковица, обхващаше територията на три окръга - Михайловградски (сега Монтана), Врачански и Видински.

Директорите на горскопромишлените предприятия се назначаваха от УДТ по предложение на бюрата на съответните окръжни комитети на БКП. По принцип това бяха авторитетни, утвърдени политически деятели с определен опит в стопанския живот. Тяхна главна, а може би и единствена задача, беше изпълнението на производствената програма по всички показатели и на всяка цена. По това време все по-чувствително се утвърждаваше административно-командният метод на ръководство.

Много имена на директори на горпроми ще пропусна да отбележа, но ще посоча Вълчо Василев - икономист с висше образование, директор на Горпром - Тетевен, техник лесовъда Георги Несторов - директор на Горпром - Дупница, инж. Божко Арнаудов - директор на Горпром - София, Атанас Атанасов - директор на Горпром - Берковица, които оставиха трайна следа като ръководители на най-тежкия сектор от горското стопанство при изключително трудни условия.

Втората по отговорност длъжност бе на главния инженер. Той ръководеше и отговаряше за изпълнението на производствените задачи по всички показатели, строителството на пътища, временни

складове, битови и стопански сгради, проектиране и монтаж на въжени линии, приемане на лесосечения фонд от горските стопанства и за охраната на труда и квалификацията на работниците. Той организираше внедряването на механизацията и новите технологии, вече съществуващи в други предприятия и страни.

Изключително важна бе фигурата на главния счетоводител. Той ръководеше и отговаряше за изпълнението на финансовия план. В много случаи тези предприятия бяха планово губещи, т.е. тяхната дейност се изпълняваше чрез дотации от държавата. Много точно се следеше за изпълнението на икономическите показатели като себестойността на продукцията, производителността на труда и бройките зает персонал. Тези изисквания към дърводобивната промишленост се изпълняваха много трудно поради отдалечеността на обектите от автомобилни пътища, тежкия физически труд, ниската квалификация на работниците и високите изисквания към качеството на добиваната продукция, диктувани от действащите стандарти, изпълнението на които бе абсолютно задължително. Трябваше да се има предвид, че строителството на автомобилни и трупчийски пътища, както и товаренето на дървените материали се извършваше само на ръка от горските работници. Механизацията на сечта и първичната обработка на дървените материали едва прокосява през 50-те години на XX век. Най-често тези дейности бяха обект на тежък ръчен труд.

Дърводобивът бе в пълна зависимост от климатичните и метеорологичните условия, както и от собствениците на товарните автомобили, с които се превозваше добитата дървесина до местопредаването.

Във всички предприятия като главни инженери работеха активни, трудолюбиви и утвърдени професионалисти, чиято памет по места трябва да бъде уважавана. Тук ще спомена имената на тези, с които имах късмета да работя и да почерпя познание от техния опит: инж. Любен Сапунджиев от Горпром - Дупница, инж. Васил Мъгев - Благоевград, инж. Йовчо Стойнев - гр. Гоце Делчев, инж. Мухтаров - Берковица, инж. Асен Церовски - Тетевен, инж. Иван Маркович - Троян.

Успоредно с ролята на главния инженер се утвърди тази на главния механик. Хората, заемащи тази длъжност, отговаряха за внедряването, поддържането и ремонта при все по-масово навлизащата механизация в дърводобива.

Младите специалисти от първия випуск на специалността „Лесоинженерно дело“ отлично се представиха като главни механици на горскопромишлените предприятия. Такива бяха инж. Васил Д. Василев и инж. Иван Димитров в Горпром - Тетевен, инж. Димитър Младенов в Горпром - гр. Гоце Делчев, и инж. Шаламанов в Горпром - Чепеларе.

В никакъв случай не бе за подценяване значителният принос в развитието на механизацията на главните механици без инженерно образование, но с богат опит и умения като Атанас Динков от Берковица и Никола Шопов от Благоевград.

За бързото и успешно развитие на механизацията в дърводобива изключително полезна бе дейността на районните ремонтни работилници, каквито бяха създадени към всички предприятия, а някъде и повече от една. Малко по-късно някои от тях - в Казанлък с началник Петър Златев, в Троян - с началник Петко Шойлевски, и в Дупница - с началник Стоян Николов, прераснаха в заводи за ремонт и нестандартно оборудване.

В горскопромишлените предприятия имаше от двама до четирима старши инженери. В техните функции бяха задълженията по приемане на лесосечения фонд от горските стопанства, нормиране и заплащане на труда и квалификация на техническия персонал и работниците, проектиране на горските въжени линии и пътища, точно спазване на държавните стандарти при добива на дървесината и най-правилното оползотворяване на добитата дървесина, въпро-

сите по охраната на труда и други.

Много големи трудности се създаваха в транспорта на дървените материали и дървата за огрев от временните складове до местопредоставяне. Това се извършваше с автомобили от най-различни марки и годност за употреба, собственост най-често на частни лица. Те задължително бяха включени в едно Сдружение за обществен автомобилен транспорт. В средата на периода на някои места се появиха и автомобилни предприятия с държавни товарни автомобили. Двете организации съвсем неохотно навлизаха в горските автомобилни пътища, които в действителност бяха много непривлекателни поради липсата на повърхностно покритие и зависимостта им от метеорологичните условия. Това налагаше ежедневни контакти с ръководствата на двете транспортни администрации и много често политическата намеса на градските и окръжните комитети на БКП. Горпромите бяха самостоятелни юридически лица със собствена банкова сметка.

Цялата производствена дейност на горпрома на терена се осъществяваше от горскопромишлените стопанства (ГПС). Те нямаша статут на юридически лица, не изготвяха финансов баланс и не притежаваха самостоятелна банкова сметка. ГПС имаха статут на цехове към горпрома. Територията на горскопромишлените стопанства най-често не съвпаднаше с тази на горските стопанства. Понякога на територията на едно горско стопанство действаха две или повече горскопромишлени стопанства. Например на територията на ГС - Берковица, две ГПС изпълняваха дърводобивната дейност - в Берковица и в Бързия; на територията на ГС - Рибарица, имаше две Горскопромишлени стопанства - „Г. Бенковски“ и „А. Жданов“. Такива случаи в организацията на ГПС преобладаваха в Западните Родопи. Броят на ГПС като цяло за страната през отделните години бе променлив. В зависимост от обема на производствената програма се създаваха нови ГПС или се закриваха други.

За директори на горскопромишлените стопанства през по-голямата част от периода бяха назначавани политически лица без лесовъдско образование. След 1955 г. все повече лесовъди с висше и средно образование започнаха да заемат директорските места в ГПС. Длъжността на главния инженер бе най-важната като организатор на производствените процеси в дърводобива, приемането на лесосечния фонд, монтажа на горските въжени линии, внедряването на механизацията и квалификацията на работната ръка, строителството на пътищата и охраната на труда.

Тази длъжност се заемаше най-често от инженери лесовъди, а в някои случаи от много добре подготвени техници лесовъди.

Кои бяха предимствата, а може би и поуките от разделянето на дейността в българските гори на горски стопанства и горскопромишлени стопанства?

Това бе периодът, в който най-добре се спазваше дисциплината на лесоползването и се поставяха основите на механизирването на най-тежките трудоемки процеси в дърводобива. Например най-трудоемката операция и с най-голям дял в себестойността на продукцията - извозът на дървените материали от сечищата до автомобилните пътища, т.нар. втора фаза в дърводобивния процес, започна да се механизира с ускорени темпове с приложението на швейцарската преносима въжена линия „Висен“. През 1949 г. бяха внесени и внедрени 2 линии, а през следващите години количеството им бързо нарасна: 1953 г. - 22, 1955 г. - 54, 1957 г. - 84, 1958 г. - 105, 1959 г. - 166, 1960 г. - 206 броя.

Представителите на швейцарската фирма „Висен“ дадоха отлична оценка за приложението на въжените линии и високата степен на производителност у нас в сравнение с другите страни.

През това време бяха проектирани и пуснати в експлоатация две полустабилни горски въжени линии - в ГПС - Градево (ДГС - Симитли) и ГС - Розино. Тяхната дължина бе около 5000 метра. Предназначението им бе усвояването на недостъпните горски басейни. Към

горните станции други въжени линии тип „Висен“ подаваха отсечените дървени материали. Към тях дървесината се подвозваше с животинска тяга на отдалечени от сечищата разстояния, надвишаващи най-често 1000 метра.

Бяха положени усилия за внедряването на още две системи въжени линии за извоз на дърва за огрев - „Транспорта“ и „Ласокабел“. Подробното технико-експлоатационно описание на различните видове системи въжени линии и спускове, внедрявани в България, по най-добър начин е направено в книгата „Въжените системи в горското стопанство“ (Василев В., 2013).

Сечта на маркираните дървета до 1950 г. се извършваше единствено ръчно. В този трудоемък процес механизацията навлизаше бавно, както бе и в другите страни. През 1950 г. бяха внесени 50 бензиномоторни триона с марка „Ринко“. Те бяха трудноманеврени, всеки тежеше 40 кг и по-нататък не намериха приложение. Направен беше безуспешен опит за внедряването на съветските бензиномоторни триони „Урал“. Много по-добре бяха приети първите бензиномоторни триони „Щил“ със собствено тегло 16 кг и възможност с него да работят едновременно един или двама души. Започна период на доставка и внедряване на съветски бензиномоторни триони с марка „Дружба“. Те бързо се усъвършенстваха, поради което в един продължителен период намериха добър прием у нас.

Бързо и все по-осезаемо се подобряваше битът и заплащането на труда на работниците, инженерно-техническите работници (ИТР) и служителите, заети в дърводобива. За изпълнението на тримесечните и годишните производствени, финансови и икономически показатели ИТР и служителите от ГПС получаваха значителни финансови премии. Заплатите на инженерно-техническия персонал от ГПС бяха с 30-40 % по-високи в сравнение с горските стопанства. Още със създаването на Управление „Дърводобив и транспорт“ се обърна подчертано внимание за създаване на висококвалифицирани кадри в областта на механизацията на дърводобива и горския транспорт на две нива - във Висшия лесотехнически институт и в Горските техникуми в Банско и Тетевен.

В средата на 50-те години на XX век Горпромът доказа, че може успешно да изпълнява годишните и петилетните държавни планове по всички натурални, финансови и икономически показатели въпреки неимоверно трудните условия. Дърводобивът се наложи като достоен и незаменим участник в изграждащата се нова икономика на страната.

Защо бяха обединени дейностите в горите?

След Априлския пленум на БКП през 1956 г. политическите и държавните ръководители постепенно бяха подменени. Нови субекти се появиха и в областта на управлението на българското горско стопанство. В началото на 1958 г. Управление „Дърводобив и транспорт“ излезе от структурите на Министерството на тежката промишленост и премина във функциите на Министерството на строежите и строителните материали. Със създаването на окръжните народни съвети (ОНС) в тях се утвърдиха големи многофункционални промишлени отдели. Управление „Дърводобив и транспорт“ бе разформировано и горпромите по места преминаха на подчинение на отделите „Промислен“ към окръжните народни съвети.

Това бе в разрез с най-ефективното и вече урегулирано използване на скъпата вносна дърводобивна техника. При дейността на Управление „Дърводобив и транспорт“ скъпоструващите преносими въжени линии се пренасочваха от едно ГПС в друго или от един горпром в друг с цел най-ефективното им използване. Същото бе и с бързата реакция при необходимост от резервни части за тях, за моторните триони и много други инструменти и екипировка за производството.

При преминаването на горпромите под ръководството на ОНС те се превърнаха в една стопанска капсулирана единица, която трудно взаимодействаше със своите „побратими“ в другите окръжни

народни съвети.

По това време успоредно с дърводобива в горпрома в горските стопанства се въведе стопанска дейност под наименованието „ширпотреба“. Това бе дърводобивна дейност по събирането на сухата и падналата дървесна маса и отглеждането на млади насаждения. За поощряването на тази дейност в горските стопанства се раздаваха натурални премии - дървен материал, значително бяха завишени разценките за заплащане на работниците. Добиваната продукция се реализираше на пазарен принцип. Така в много случаи на една и съща територия две стопанства изпълняваха една и съща дърводобивна дейност. Това породило сериозни конфликти.

С преминаването на дърводобива към ОНС се ликвидира възможността централизирано да се наблюдава и направлява движението и издигането на горските специалисти.

През четвъртото тримесечие на 1959 г. официозът „Работническо дело“ обяви дискусия за евентуално обединение на двете дейности - по дърводобива и стопанисването на горите.

В началото на февруари 1960 г. с постановление на Министерския съвет се създаде Главно управление на горите към МС, в чиито функции бяха включени всички дейности по стопанисването, охраната, възобновяването, лова и дърводобива в българските гори.

Инж. Георги ПЕТРУШЕВ

Информация

Промени в Наказателния кодекс срещу браконьерството

Експерти от Изпълнителната агенция по горите, регионалните дирекции по горите и представители на Районната прокуратура - София, обсъдиха предложения за промени в проекта за нов Наказателен кодекс, касаещи незаконната дейност в горите.

По време на работната среща бяха дискутирани текстове, които имат за цел да повишат ефективността на наказателния процес и борбата с браконьерството. Бяха обсъдени конкретни предложения за решаване на проблеми, свързани с дърводобива и браконьерския лов. Разисквана беше идеята при извършване на повторно нарушение след наложено административно наказание случаите да се квалифицират като престъпление. Експертите дискутираха и проект на текстове, които

да облекчат процеса на доказване на престъпленията.

На срещата беше обсъден и въпросът за затрудненията при събиране на основната част от наложените парични глоби по административни нарушения на Закона за горите. Като основна причина специалистите посочиха, че голяма част от нарушенията се извършват от социалнослаби лица. Очакват се предложения за законова промяна, чрез която неизпълнението на административното наказание да води до налагане на пробационни мерки (например полагане на безвъзмезден труд в полза на обществото), а в крайни случаи и до лишаване от свобода, при невъзможност или нежелание да се заплати глобата в определен срок.

Браконьер осъден за деянията си

За свои браконьерски прояви бе осъден жител на Варна.

Със свое решение от 15.04.2014 г. Административният съд в Шумен потвърди решенията на Районните съдилища в Шумен и Нови пазар за извършени груби браконьерски прояви през 2012 г. на лицето В.П.И.

Благодарение на бързите обективни и безпристрастни действия на служители от Регионалната дирекция по горите - Шумен, съдебните органи и активното съдействие на Окръжната прокуратура - Шумен, на лицето са наложени санкции за деянията му.

За неправомерните си действия в района на общините Каолиново и Венец нарушителят е осъден на три години лишаване от право на лов, отнемане в полза на държавата на джип „Нисан Патрол“ и ловна карабина „Браунинг“ с прибор за нощно виждане, с които са извършени незаконните действия. Наложено е и административно наказание „глоба“ в размер на 800 лева.

През 2012 г. В.П.И. е ловувал в забранено за лов време и място, със забранени средства в землището на с. Долина и Сини вир, общ. Каолиново, Шуменска област. Уличен е в браконьерство, след ка-

то са открити трупове на 4 диви прасета, елен и сърна, от които липсват рибици и бутове. В района са намерени и гилзи от карабина „Браунинг“ и следи от автомобилни гуми. При една от акциите горски служители и полицаи преследват нарушителя, който управлява джип „Нисан“, залагат му лентата с шипове, но той успява да избяга. По-късно при оглед на возилото проверяващите откриват шип в гумата на автомобила, което го издава.

Деянията на лицето са своевременно установени от компетентните контролни органи и квалифицирани от наказващия орган като нарушения по Закона за лова и опазване на дивеча. Те са потвърдени и от съответните органи на съдебната власт - Районния съд в Шумен и Нови пазар.

Този случай на браконьерство предизвика изключително силен обществен отзвук и остра реакция от страна на ловната общественост. Усилията на органите на РДГ - Шумен, и ОД на МВР - Шумен, проведоха мащабна специализирана акция по залавянето на браконьера, извършвал нееднократно незаконни деяния в региона, намериха логичния си завършек.

Източник

В брой 5 на сп. „Гора“ на стр. 21 в рубриката „Промени...“ е допусната грешка.

В Териториалните поделения на Североизточното държавно предприятие - Шумен - ДГС - Суворово, и ДАС „Шерба“ - Горен чифлик, няма промени в ръководството.

ОБЗОР НА СЪСТОЯНИЕТО НА

Таксацията на дивеча през пролетта на 2014 г. се проведе съгласно указанията на Изпълнителната агенция по горите (дадени с писмо № ИАГ

3865/30.01.2014 г.).

В определения срок бяха проведени съвместни регионални съвещания за организацията, сроковете и мето-

дите за таксация на дивеча с представители на ловните сдружения и на юридическите лица, с които има сключени договори за стопанисване

ПРОЛЕТНО ТАКСИРАНЕ НА ДИВЕЧА

РДГ	ВИД ДИВЕЧ												
	ЕДЪР ДИВЕЧ											ДРЕБЕН	
	Бл. елен	Ел. лопатар	Сърна	Дива свиня	Дива коза	Глухар	Муфлон	Мечка	Алп. козирог	Тиб. як	Зубър	Заек	Фазан
Берковица	217	26	1382	755								477	248
Бургас	1983	482	2903	4823			340					1303	38
Благоевград	142	98	2245	2115		266	196	87				2416	15
Варна	1140	612	1065	2639			343					1518	2280
Велико Търново	1388	222	1763	1972			206	112				283	363
Кърджали	219	200	1143	931			571	10				738	56
Кюстендил	221	121	745	732	45		100	20				316	100
Ловеч	859	244	974	2100				84				316	128
Пазарджик	353	103	1735	1354	278	766	209	70				661	
Пловдив	1066	375	1849	2018	576	236	286	121				1196	1139
Русе	2284	312	1773	1189			63				31	1871	347
Сливен	732	208	1441	1728			204	2				850	2730
Смолян	238	86	968	896	326	517	319	32				946	
София	1791	1557	1883	2235			997	15		23		340	200
Стара Загора	587	1	1067	1114				56				843	320
Шумен	2980	133	1489	2230			122					1067	304
ДАСР по РДГ:	16 200	4780	24 425	28 831	1225	1785	3956	609	0	23	31	15 141	8268
НП „Рила“													
НП „Пирин“													
НП „Централен Балкан“													
УОГС - Петрохан	43	80	265	80								155	40
УОГС - Юндола		47	60	36		5	53	1				50	
Кричим		141					70					18	
МНО	6		7	10									
Предост. на гр. ведомства:	49	268	332	126	0	5	123	1	0	0	0	223	40
Берковица	116		4532	3713				1				26 711	23 893
Бургас	539	116	3432	4478								19 222	2062
Благоевград			2595	3099		3		17				20 809	340
Варна	413	104	2936	2872			161					24 222	10 217
Велико Търново	1093		6260	5188			92	10				17 764	18 530
Кърджали	133	863	8461	5357								25 681	7502
Кюстендил	25		3654	2912								6926	396
Ловеч	769		9213	4085				24				35 323	25 754
Пазарджик	22		2160	2280		66		18				14 189	744
Пловдив	201	10	4466	2404	10	40		35				38 217	7213
Русе	961		3092	1711								37 761	12 614
Сливен	683	37	3972	4120			25					28 418	7 555
Смолян	533		5694	3034	528	1018	59	195				11 001	
София	165	28	8342	7338				29				12 606	2027
Стара Загора	230	4	2854	2787			51	6				17 916	9021
Шумен	1778		3110	2074								19 659	3621
Еледжик	21	145	128	236			10					40	16
Студен кладенец		1000	100	75			10					100	
ПАСР по РДГ:	7682	2307	75 001	57 763	538	1127	408	335	0	0	0	356 565	131 505
ОБЩО ДАСР 2014 г.	16 249	5048	24 757	28 957	1225	1790	4079	610	0	23	31	15 364	8308
ДАСР 2013 г.	15 665	4919	22 708	26 898	1282	1751	3984	626		22	31	14 921	8625
% спрямо 2013 г.	3.6	2.6	8.3	7.1	-4.7	2.2	2.3	-2.6		4.3	0.0	2.9	-3.8
ОБЩО ПАРС 2014 г.	7682	2307	75 001	57 763	538	1127	408	335	0	0	0	356 565	131 505
ПАСР 2013 г.	7115	2358	71 702	55 695	472	1038	380	334				361 013	130 145
% спрямо 2013 г.	7.4	-2.2	4.4	3.6	12.3	7.9	6.9	0.3				-1.2	1.0
ВСИЧКО 2014 г.	23 931	7355	99 758	86 720	1763	2917	4487	945	0	23	31	371 929	139 813
ВСИЧКО 2013 г.	22 780	7277	94 410	82 593	1754	2789	4364	960	0	22	31	375 934	138 770
% спрямо 2013 г.	4.8	1.1	5.4	4.8	0.5	4.4	2.7	-1.6		4.3	0.0	-1.1	0.7

ДИВЕЧОВИТЕ ЗАПАСИ В БЪЛГАРИЯ

на дивеча. Ловните сдружения представяха графици за провеждане на таксацията. Към момента общо за страната са сключени около 160 до-

В БЪЛГАРИЯ - 2014 г.

ДИВЕЧ		ХИЩНИЦИ			
Яребица	Кеклик	Вълк	Чакал	Лисица	Ск. кучета
171	181	81	79	268	59
30		67	981	474	63
539	738	145		568	99
481			826	377	105
		16	229	278	55
62	114	49	76	261	114
434	44	34	10	172	31
40	12	36	181	196	28
45	5	54	11	459	77
1199	116	90	45	496	42
209		8	921	339	159
275	58	57	566	331	104
114	85	34		361	70
355		62	176	351	72
338	50	48	182	227	72
38		10	542	350	137
4330	1403	791	4825	5508	1287
36		9		50	27
		1		10	
			2	12	
36	0	10	2	72	27
28 411	305	113	2618	2602	2322
15 537	476	197	3841	2079	1017
13 844	7898	112	100	1275	781
16 755	2	1	3698	2382	2587
5610	104	39	2865	2559	2347
19 755	2820	241	3652	4454	2462
11 473	1709	148	454	1366	1090
13 178	215	16	5238	3753	3436
21 994	320	13	536	1177	729
73 316	1021	140	1787	2245	1653
9561		18	2327	2012	2331
25 620	1589	213	5903	2777	1268
2204	1264	152		2555	894
16 971	1294	201	1678	2923	2085
26 598	763	46	4425	2340	1146
11 280		5	3258	2176	2602
43			15	10	
	200	30	20	100	20
312 150	19 980	1685	42 415	39 085	28 777
4366	1403	801	4827	5580	1314
4412	1250	742	5023	5504	1262
-1.1	10.9	7.4	-4.1	1.4	4.0
312 150	19 980	1685	42 415	39 085	28 770
312 179	20 217	1554	39 546	38 802	29 241
0.0	-1.2	7.8	6.8	0.7	-2.3
316 516	21 383	2486	47 242	44 665	30 084
316 591	21 467	2296	44 569	44 306	30 683
0.0	-0.4	7.6	5.7	0.8	-2.0

говора с юридически лица за стопанисване и ползване на дивеча. Най-много договори - 36, са сключени в района на дейност на РДГ - Бургас.

Беше направена необходимата подготовка за правилното провеждане на таксацията на дивеча както в гържавните ловностопански райони и дивечовъдните участъци, така и в ловностопанските райони, в които дивечът се стопанисва от ловните гружини. Таксирането на дивеча в дивечовъдните участъци, за които има сключени договори, се провеждаше от юридическите лица, сключили съответните договори за стопанисване на дивеча.

На проведените регионални съвещания бяха разисквани начините за най-точно установяване на реални дивечови запаси. Направени бяха анализи на таксациите, плановете за ползване и реализирания отстрел през миналата година. Особено внимание беше обърнато на данните, получени от реализирания отстрел през 2013 г., показател за установяване на действителния запас на дивеча в съответните ловностопански райони.

От представените обзори за състоянието на дивечовите запаси по регионални дирекции се вижда, че таксирането на дивеча е преминало при добре създадена организация и контрол. При едрия дивеч е използван методът на пълното преброяване, като най-голяма тежест дават целогодишните наблюдения. Най-точни са резултатите, подадени от гържавните ловни стопанства, където има постоянно присъствие на терена и наблюдения на местата за подхранване на дивеча, водопоеща, калища и дивечови просеки, както и сватбовищата на благороден елен и елен лопатар, целогодишно се следи поведението на дивеча и миграционните процеси.

В предоставените ловностопански райони наблюденията се извършват предимно през ловния сезон.

Беше спазено изискването за едновременно провеждане на таксация в съседни ловностопански райони. В предоставените ловностопански райони таксацията се извършваше в присъствието и под контрола на служители от ДГС, ДАС и РДГ.

Данни от проведените таксации в трите национални парка не бяха представени, поради което не са посочени.

Резултатите от таксацията бяха представени в срок, като данните са отразени в съответните форми в

интернет базираната информационна система на ИАГ.

Анализът на резултатите налага извода, че при едрия дивеч във всички ловностопански райони като цяло се формират дивечови популации, които постепенно нарастват.

БЛАГОРОДЕН ЕЛЕН

Общата численост на благородния елен възлиза на 23 931 бр., от които в гържавните ловностопански райони (ДАСР) - 16 200 бр., и в ловностопанските райони на дружините - 7682 броя. В сравнение с миналата година е налице увеличаване с 1151 бр., или 4.8 %. Посоченото увеличаване при благородния елен е основно в дивечовъдните участъци (ДУ), отдадени за стопанисване на дивеча от юридически лица. В тези райони като цяло добре се изпълняват бизнеспрограмиите към договорите за стопанисване, в т.ч. регулирането на хищниците и по-ефективната охрана.

По-голям ръст на запасите има в РДГ - Бургас - с 254 бр. (15 %), където тенденцията от преходните години за увеличаване на запаса се запазва. Нарастването на запаса се дължи основно на ограничаване в голяма степен на браконьерството и отстрела на хищници.

Половото съотношение на този вид дивеч в гържавните ловностопански райони е 1:1.1 в полза на женските екземпляри.

Запасът е под допустимия за страната, с изключение на районите на РДГ - Шумен, където вече пета година е налице запас над допустимия. В тези райони е необходимо да се предприеме правилно и целесъобразно стопанисване на вида - провеждане на популацията към нормална или близка до нея възрастова структура и полово съотношение. Необходим е интензивен процес на качествена селекция за подобряване на трофейните качества основно в ДАСР и улов за разселване.

ЕЛЕН ЛОПАТАР

Запасът от елен лопатар е 7355 бр., от които 4780 в гържавните ловностопански райони и 2307 в ловностопанските райони на ловните гружини. В сравнение с миналата година има увеличаване на запаса общо със 78 бр., или 1.1 %.

Извършените контролни таксации в някои гържавни ловностопански райони потвърждават наличната численост на запаса. Този вид дивеч основно се стопанисва в оградени

площи, което прави управлението на запаса чувствително по-лесно и предвидимо и насочено към селекция за регулиране на възрастовата и половата структура с цел повишаване на качеството на трофеите. Загържането на числеността на популацията се дължи на продължаващото нарастване на числеността на чакала и вълка.

Половото съотношение на този вид дивеч в гържавните ловностопански райони е 1:1.2 в полза на женските екземпляри.

Запасът като цяло е под допустимия за страната.

СЪРНА

Запасът от сърна е 99 758 бр., от които 24 425 в гържавните ловностопански райони и 75 001 в ловностопанските райони на ловните дружини. В сравнение с миналата година увеличаването е с 5348 бр., или 5.4 %.

При анализ на данните се констатира, че видът поддържа бавен, но постоянен темп на повишаване на запаса. Една от причините за бавния темп на нарастване е загубата на голяма част от естествения прираст. Може да се говори вече за общо стабилизиране на запасите на сърната в страната. Намаляването в някои от предоставените ловностопански райони, където няма предвидено ползване, се дължи на браконьерството на редовните ловци по време на провеждащите се излети за лов на дива свиня.

Половото съотношение на този вид дивеч във всички ловностопански райони е 1:1.1 в полза на женските екземпляри.

Като цяло за страната запасът от сърна е значително под допустимия.

ДИВА СВИНЯ

Дивата свиня наброява 82 593 екземпляра. Запасът се е увеличил спрямо миналата година е с 3312 бр., или 4.0 %, като за страната е над допустимия. По-нататъшното увеличаване на запаса от дива свиня неминуемо ще доведе до редица проблеми, свързани най-вече с щетите, които тя нанася на селското стопанство и вероятността от поява на эпизоотии в отделни райони с висока плътност. Не се работи достатъчно за оптимизиране на структурата на запаса и повишаване на трофейните заложи на популацията. Практически почти липсва селекционен отстрел.

ДИВА КОЗА

Запасът от дива коза е 1763 броя. Увеличаването спрямо миналата година е с 9 бр., или 0.5 %. Общо за страната числеността на дивата

коза не е реална поради липсата на таксационни данни от трите национални парка за 2014 година. Популацията на дива коза на територията на РДГ - Смолян, е стабилна, като е достигнат допустимият запас и е налице естествено разселване на вида в предоставените ловностопански райони.

МУФЛОН

Броят на муфлоните е 4487, със 123 бр. (2.7 %) повече в сравнение с 2013 година.

ГЛУХАР

Общият брой на глухарите е 2917. В сравнение с миналата година общо за страната се наблюдава увеличаване от 128 бр. (4.4 %). Налице е намаляване на запаса в гържавните ловностопански райони на РДГ - Пазарджик (ДГС - Белово) и РДГ - Пловдив.

За основна причина се приема намаляването на основната хранителна база на вида - черна и червена боровинка, както и извеждането на сечи в токовищата.

ЗУБЪР

Зубрите наброяват 31. В сравнение с 2013 г. числеността им не е променена. Стопанисват се единствено в района на ДАС „Воден-Ири Хисар“.

ТИБЕТСКИ ЯК

Броят на яковите е 23. В сравнение с 2013 г. числеността им се е увеличила с 1 бр. (4.32 %).

Стопанисва се единствено в района на ДАС „Витиня“.

АЛПИЙСКИ КОЗИРОГ

По данни от таксацията наличие на алпийски козирог няма. Липсва информация за числеността му в районите на националните паркове.

ДРЕБЕН ДИВЕЧ

Заек - 371 929 бр., намаляване с 4005 бр. (1.1 %) спрямо 2013 г.;

Фазан - 139 813 бр., увеличаване с 1043 бр. (0.7 %);

Яребица - 316 516 бр., намаляване със 75 бр.;

Кеклик - 21 383 бр., намаляване с 84 бр. (0.4 %).

Причина за намаляването на числеността на заека са щетите, свързани с постоянно нарастващата численост на хищниците, загубите от различни болести, постепенното изчезване на естествените местообитания. Промяната в местообитанията на културния ландшафт, химизацията и съвременната механизация ще влияят крайно неблагоприятно на запасите на заека и в бъдеще. Към тях

трябва да добавим и браконьерството, което при заека е в най-висока степен.

Реалната численост на гребния дивеч във всички ловностопански райони ще бъде установена след провеждане на контролните есенни таксации.

ХИЩНИЦИ

Към април 2014 г. в страната обитават 2486 вълка, със 190 бр. (7.6 %) повече от миналата година.

Чакалът в сравнение с миналата година се е увеличил с 2673 бр., или 5.7 %, и наброява 47 242. Увеличаването на чакала продължава осезателно.

Запасът от лисица е 44 665 броя. Увеличаването спрямо 2013 г. е с 359 бр. (0.8 %).

Причината за нарастването на тези видове хищен дивеч се дължи главно на неизпълнението на задължителния план за отстрел.

По данни от таксацията във всички ловностопански райони обитават 30 084 скитащи кучета. В сравнение с миналата 2013 г. числеността им е намаляла с 599 бр. (2.0 %). При тази численост на хищниците се налага изводът, че без целенасочено регулиране на популациите им възпроизводството на останалия дивеч ще бъде компрометирано.

През изминалата година като цяло здравословният статус на дивеча беше добър.

И през 2014 г. работата по достигане на допустимите запаси и селекция в популациите трябва да продължи като основна предпоставка за добиване на качествени трофеи.

И в бъдеще усилията ще бъдат насочени главно към предвиждане на мерки за наблюдение и грижи за подхранване на дивеча, като се контролира разходването на средствата за ловностопански мероприятия в предоставените ловностопански райони, както и разселването на дивеч. Усилия ще се насочат и към упражняване на постоянен контрол от страна на стопанисващите дивеча (ДГС, ДАС и юридически лица) със съдействие на МВР по места срещу браконьерството, извършване на проверки по време на ловните излети, както и ефективна борба за намаляване на числеността на хищниците, свързана с изпълнението на задължителния планов отстрел във всички ловностопански райони. Стриктно ще се съблюдава спазването на ЗЛОД и действащата нормативна база.

Инж. Юлиан РУСЕВ
началник на отдел

„Лов и опазване на дивеча“ в ИАГ

Паразитози при дивеча

Д-р Иван ТОДЕВ - главен експерт в Националната научноизследователска станция по ловно стопанство, биология и болести на дивеча

Паразитизмът е форма на симбиоза между паразита и гостоприемника, при която само единият вид има полза от другия.

Патогенното въздействие на паразитите върху гостоприемника се изразява в комплексния ефект на следните неблагоприятни за него фактори:

- ◆ механично въздействие - компресия, обтурация, разрушаване на тъкани (особено при миграция на паразити);
- ◆ токсично въздействие - паразитите отделят секрети и екскрети, които съдържат токсични вещества и увреждат кръвоотворна, нервна и други системи на гостоприемника;
- ◆ отнемане на хранителни вещества;
- ◆ сенсibiliзиращо въздействие - чуждите за гостоприемника белтъчни вещества на паразита играят ролята на алергени и се наблюдава проява в различна степен на алергични реакции;
- ◆ инокулация на вируси и бактерии - особено при паразитите, увреждащи кожата, чревната и други лигавици;
- ◆ образуване на тумороподобни образувания при някои от паразитозите;
- ◆ разране на нервната и ендокринната система.

Стопанско и здравно значение на паразитозите. В някои страни загубите от паразити се изчисляват годишно в милиони долари. Те се дължат на смъртност, конфискуване на цели трупове или отделни органи на животни, намален прираст и намалена продуктивност. При дивеча всичко това се изразява най-вече в нереализирани трофейни заложиби. Някои паразитози са общи за дивеча и човека и причиняват тежки заболявания, понякога с летален изход.

Най-често срещани паразитози при дивеча. Концентрацията на голям брой животни в оградени площи създава условия за поддържане и предаване на паразитната инвазия между отделните животни. Импортните животни пристигат със своята паразитофауна и може да бъде внесена нова за страната паразитна инвазия. В дивите животни са установени над 70 вида само нематоди и няма органи, в които да не е установена тяхната локализация.

Паразитози при диви преживни. При дивите преживни най-често се срещат паразитни инвазии с ендопаразити - стомашно-чревни стронгилати, белодробни стронгилати и малък метил (микрoцелиум). В отделни стопанства е наблюдавана инвазия и с парамфистоми. Инвазия с голям метил (фасциола хепатика) е наблюдавана при единични животни. Парамфистоматозата при определени условия може да стане потенциално опасно заболяване. Цестодозите (монезиоза, тизанизиоза) инвазират дивите преживни, но се установяват рядко при тях. Почесто те са инвазирани с ларвните форми на тениите, които паразитират в хищниците (цистицеркоза, ехинококоза). Нематодозите (белодробните стронгилатози) могат

да бъдат проблем при опаразитените животни, понякога и с летален изход. Като самостоятелни заболявания могат да бъдат отделени диктиокаулозата, елафостронгилдозата и мюлериозата. Те предизвикват верминозни пневмонии при дивите преживни животни, а елафостронгилдозата - и възпаление на мозъчната обвивка. Стомашно-чревните стронгилатози се предизвикват от съчетания от различни видове нематоди, локализиращи в храносмилателния тракт на дивите преживни и могат да предизвикат верминозни гастроентерити, а при млади животни и смърт. Ектопаразити - най-често срещани са инвазиите с кожжни оводи (хиподерми), кухинни оводи (*Cephenemia* sp.) и еленови мухи.

Паразитози при диви свине. Увеличаването на броя на дивата свиня в заградените територии и липсата на навременни противопаразитни мероприятия може да бъде причина за натрупване на паразитна инвазия и да се отрази неблагоприятно върху развитието на младите индивиди, което, от своя страна, ще доведе до нереализиране на добри трофейни заложиби. У нас при предшестващи проучвания върху хелминтофауната на дивата свиня в Източна България са установявани хелминти от 9 семейства. Най-висока екстензивност на инвазия е отчечена при хелминтите: *Macracanthorinchus hirudinaceus* - установен в Роговите при 74.03 % от изследваните диви свине, и *Globocephalus urosululatus* (52.5 %) в Странджа. Към днешна дата изследването на копронпроби показва опаразитяване на дивата свиня с *Macracanthorinchus hirudinaceus* (ДЛС „Женда“ и „Ропотамо“), *Ascaris suum* (ДЛС „Алабак“, ДЛС „Каракуз“, Дивечовъден участък „Правец“ - ДЛС - Ботевград), *Metastrongylus* sp. (във всички изследвани стопанства), стомашно-чревни стронгилати (във всички изследвани стопанства), *Trichuris suis* (ДЛС „Женда“, ДЛС „Алабак“), *Eimeria* sp. (във всички изследвани стопанства). От ектопаразитозите в отделни стопанства се наблюдава краста и опаразитяване с въшки (*Haematopinus suis*).

Паразитози при диви птици. При фермерно отглежданите диви птици спокойно можем да кажем, че в резултат на прилагането на хигиенни мерки преди залагане на партидите и изпълняването на доказани профилактични схеми за противопаразитно третиране не можем да говорим за паразитни заболявания. Въпреки това трябва да се отнасяме внимателно с паразитози като кокцидиоза, райетиноза, сингамоза и други.

Необходими мерки за профилактика на паразитните заболявания:

- ◆ Всяко стопанство е необходимо да разполага през годината с информация за екстензивната и интензивната на паразитната инвазия на отглеждания от него дивеч.
- ◆ В резултат от получените изследвания да бъдат прилагани противопаразитни препарати, съобразени и с физиологичното състояние на животните, поне два пъти годишно (пролет и есен).

Възстановяване на находище на синя хвойна в Природен парк „Странджа“

Д-р инж. Дико ПАТРОНОВ

Опазването на уникалните естествени природни местообитания на територията на Природния парк „Странджа“ е приоритетна цел, която е заложена в заповедта за неговото обявяване. Подложени на многовековно антропогенно въздействие, значителни територии от горите на парка са променени естествения характер на горско-дървесната и храстова растителност и на откритите естествени поляни, редини и храсталаци по скалистите пазлаци. Вероятно някои представители на понтийскоевксинската растителност са отпаднали от биоразнообразието на планината, както и други влаголюбиви представители на планинската растителност, за които Странджа е в края на естествения ареал.

Извършените проучвания през последните десетилетия показаха, че отделни дървесни и храстови видове на територията на Природния парк „Странджа“ са в критично ограничени по площ находища, на границата на тяхното съществуване. Многократно сме припомняли предположението на акад. Даки Йорданов от 1938 г.: „... що се отнася до бъдещето на странджанската растителност, тя ще продължава да се развива още повече под знака на човешкото влияние... Така в най-близко време ще изчезнат от флората й видове като *Taxus baccata* L., *Ulmus montana* With., *Vaccinium arctostaphylos* L. и други“.

Осемдесет години по-късно хипотезата на акад. Даки Йорданов е реалност - тисът е представен от по едно-две еднополови стъбла в лошо състояние, на шест отдалечени едно от друго места, кавказката боровинка участва като подлес в източнобукови гори върху ограничена площ от около 250 ха, находищата на кримския чай са ограничени до 5-6 туфи на три места, единственото находище на синя хвойна е редуцирано до седем стъбла, в окаяно състояние, редуцирани са естествените находища на пирен (810 ха), странджанска зеленика (11 350 ха), колхидски джел (250 ха), чашковидна звъника (680 ха), пухесто горянче (80 ха), в резултат на подмяната на естествените странджански гори с иглолистна растителност през 60-80-те години на миналия век. Описаните в стопанските планове гори с участие на странджански дъб (лъжник) на територията на ПП „Странджа“ заемат площ от около 3000 хектара.

Необходимостта от предприемане на действия за съхраняване на естествените местообитания на посочените дървесни и храстови видове и възстановяване на участието им в повредени и подменени съобщества стои като един от приоритетите в програмата на Природния парк. Извършени са проучвания и са предложени мерки по сключени договори в специални проекти и програми, финансирани от Министерството на околната среда и водите, и на Изпълнителната агенция по горите.

С 30-годишна история в горските стопанства на територията на ПП „Странджа“ са опитите за възстановяване на източния бук и източния горун в променени (реконструирани) естествени местообитания и залесени с иглолистни. Тежките повреди от поледици и снеголоми, които понесоха иглолистните култури, ускориха възстановителните дейности в района на Странджа, преди още да са били поставени като национална програма. Внасянето на дъбови фиданки чрез залесяване или на дъбови жълди в копки имаха първоначален успех, за гарантирането на който се изискват и много послед-

ващи отгледни грижи. Като по-бързорастящ източният бук на типични месторастения даде бърз ефект и се получи успешно възстановяване на местообитанието с преминаване през двуетажни насаждения с иглолистните.

През последните години с подкрепата на Българска фондация „Биоразнообразие“ в ПП „Странджа“ са извършени мероприятия за подмяна на неместни видове (иглолистни) с местните дъбове в района на ДГС - Кости. По програма LIFE+ е съфинансиран проект „Опазване и възстановяване на 11 типа природни местообитания край реки и влажни зони в 10 „Натура 2000“ места в българските гори“, като са възстановени находища на тис в зоната на странджанската зеленика. Планира се разширяване на популациите и на колхидския джел, и на кавказката боровинка.

За осъществяването на дейности по опазване и възстановяване на биологичното разнообразие в Природен парк „Странджа“ е разработен проект „Устойчиво управление и устройство на Природен парк „Странджа“, финансиран от Европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“. Част от дейността по проекта е извършеното през 2013 г. изследване за изготвяне на оценка и доклад за състоянието на съобщества на *Juniperus communis* L. в природна забележителност „Синята хвойна“ и набелязване на мерки за опазване и възстановяване.

За стабилизиране и разширяване на популацията на синя хвойна през 2014 г. беше финансиран договорът „Осъществяване на мерки за възстановяване и опазване на местообитание с код 5130 съобщества на *Juniperus communis* върху варовик в природна забележителност „Градището“ - естествено находище на синя хвойна в землището на Малко Търново“.

Синята хвойна е широко разпространен вид в нашите планини между 500 и 1700 м надморска височина. Среща се единично или групово, а понякога в съобщества по обезлесените склонове или като подлесен елемент в иглолистните гори. В класификацията на растителността на България проф. Иван Бондев включва синята хвойна в „храсталаци от обикновена хвойна“. В „Червена книга на Република България“ (2011), в списъка на природните местообитания е включено местообитание „храсталаци от синя хвойна“. В характеристиката на местообитанието се сочи ареал от дъбовия до планинския пояс, като „...фитоценозата е производна комплексна храстово-тревна растителност, разположена върху силикатни или варовити терени. Формирали са се в резултат на изсичането на гори от горун, бук и иглолистни. Местообитанието се формира върху ерозираны кафяви горски почви и по-рядко върху рендзини“. Най-източно разположени находища, съгласно картата на местообитанието, са Котленският Балкан и районът на Кипилово, на 500 м надморска височина.

Единственото установено находище на синя хвойна в българската част на Странджа на територията на Природния парк е разположено в района на м. Градището край Малко Търново, на 530 м надморска височина. То е включено в природна забележителност „Синята хвойна“, обявена през 1974 г. с площ 2 ха, на 200 м от граничната Делийска река.

Сравнително широкото разпространение на синята хвойна в нашата страна не предполага изисквания за особени грижи за нейното опазване. Но като вид на антропогенно зависими местообитания, чиято стабилност силно се влияе от действията или бездействията на човешка дейност върху тях, наблюденията върху състоянието им имат важно значение за тяхното бъдеще.

За флората на ПП „Странджа“ синята хвойна има важно значение като рядък вид, представител на планинската растителност в останки във високата част на планината. Уникалното съчетание на представители на средиземноморски, понтийскоевксински и средноевропейски растителни видове, на границите на техните екологични изисквания, прави високата част на Странджа изключително интересна, преди всичко в прогнозираните промени в растежната среда - климатични и в резултат на човешката дейност. При надморска височина между 500 и 800 м, с най-високи валежи и хладен климат за планината, на границата между мраморизирани варовици и силикатни скали, обликът на горите се дава от източния бук и източния горун. Фрагментирано в тях са разположени местообитания с участие на кавказка боровинка, колхидски джел, лавровишня, калуна, бясно дърво и в единствено находище - синя хвойна.

В изпълнение на договор, възложен от ПП „Странджа“, направените теренни проучвания върху растежната среда, почвени анализи и основна скала показаха, че находището на синя хвойна в природната забележителност „Синята хвойна“ е върху силикатни скали и кафяви горски почви.

Природното местообитание 5130 „Съобщества на *Juniperus communis* L. върху варовик“ в ПП „Странджа“, м. Градището (до колкото е съществувало), е разрушено. Природозащитното състояние на находището на синя хвойна е неблагоприятно - лошо. За неговото съществуване в бъдеще трябва да бъдат положени специални грижи.

Проучванията, които бяха извършени върху находището на синята хвойна, показаха ясно опасностите, пред които са изправени антропогеннозависимите горски местообитания. До началото на 50-те години обширните земеделски земи и пасища по границата с Турция са ползвани от местното население. След наложените забрани и поставяне на мрежови заграждения по границата човешката дейност замира, а след 60-70-те години, в резултат на реконструкции и залесяване на изоставените ниви, се извършва подмяна на местната растителност с иглолистни видове - черен и бял бор, и дуглазка ела. Вследствие на тези социални и горскостопански мероприятия се променя растежната среда на откритите пространства в изследвания обект с всички нежелателни последици за естествената растителност.

Четиридесет години след обявяването на природната забележителност „Синята хвойна“ прилежащите райони вече не са открити пространства, а непрекъснат масив от широколистни издънкови гори и иглолистни култури в лошо състояние поради повреди от поледици и мокри снегове. Често срещаните популации от синя и червена хвойна, и калуна от миналото са изчезнали и са останали единични групи върху ограничени площи, в лошо растежно състояние, потиснати от дървесната растителност и обречени на изчезване. Проучванията в съседната турска висока част на Странджа показва същите тенденции, макар и по-ограничени. По представената информация и на терен други находища на синя хвойна не бяха известни. Вероятно в Турска Странджа съществуват находища на синя хвойна, което може да бъде обект на бъдещи съвместни издирвания в граничния район.

Запазената популация на синя хвойна в м. Градището, ПП „Странджа“, се състои от седем храста, пречупени и повалени, в лошо състояние поради заглушаване. Височината е достигала до пет метра, с диаметър на стъблата от 7 до 14 сантиметра. От анализ на растежа по диаметър може да се предполага, че достигнатата възраст е

Залесяване на хвойна в природна забележителност „Синята хвойна“

около 140 години. Важен резултат от изследването е намирането на узрели и зелени шишарки върху хвойната. Това показва, че популацията разполага със способност за бъдещо естествено възпроизводство за нейното съхраняване и разширяване.

В процеса на проучването бяха предложени и приети мерки за стабилизирани и частично възстановяване на находището на синята хвойна - изсичане на околния разстроен дървостой от черен бор до редина върху площ от два декара и внасяне в площадки на семенишни фиданки от синя хвойна.

За практическото изпълнение на възстановителните мерки Дирекцията на Природен парк „Странджа“ сключи договор „Осъществяване на мерки за възстановяване и опазване на съобщества от синя хвойна в природна забележителност „Синята хвойна“ в землището на Малко Търново с местното Предприятие „Общински гори“. Заедно с извършването на горскостопанските мероприятия - изсичане, почистване и стабилизиране на възстановителната площ, подготовка на почвата и засаждане на фиданки, предстои стабилизиране на подхода към защитената местност. Тя е разположена в комплекс с тракийската крепост Градище, тракийското светилище Мишкова нива и пещерата на Бастет. За тяхното експониране пътищата към обектите ще бъдат ремонтирани и ще бъде извършено информационно обслужване на посетителите в тази атрактивна територия край международния път за Турция.

Находището на синя хвойна има важно ботанико-лесовъдско и природозащитно значение за българската флора като единствено представено за района на Югоизточна България. То повишава авторитета на Природен парк „Странджа“ като средоточие на редки, защитени и приоритетни местообитания и видове, които са представени единствено в този район.

Събраната информация за някои неблагоприятни тенденции в изменението на климатичните елементи към засушаване през последните няколко десетилетия показва намаляване на средногодишните валежни суми с около 25 %. Критичното състояние на някои влаголюбиви планински видове, каквато е и синята хвойна, в отдалечени локалитети е показателно за неблагоприятното отражение върху растителността на границата на екологичните изисквания.

Макар и доста късно, бяха идентифицирани основните заплахи за природозащитното състояние на синята хвойна - пропуски при изготвянето на горскостопански планове, конкуренция на коренната горска растителност, критична численост на популацията, редуцирана до критичен минимум репродуктивна способност на популацията. Заедно с предприетите възстановителни действия те са сигурен знак, че синята хвойна няма да бъде безвъзвратно загубена като естествено срещан се вид във флората на Странджа.

Погобръване на насажденията от бяла акация в България

Доц. Кънчо КАЛМУКОВ -

Опитна станция за бързорастящи горскодървесни видове, Свищов

За България се предполага, че бялата акация (*Robinia pseudoacacia* L.) е въведена преди повече от двеста години. Първият източник, посочващ използването на вида, е горският инспектор в Свищов. Той внася през 1881 г. семена от Унгария и започват първите залесявания (Киров, 1886). Залесяванията с вида срещат съпротива от собствениците на земи. По-масабно използването на вида е през 30-те години на миналия век. Започват масови залесявания за борба с ерозията и укрепяване на земите по дунавското поречище. Нов подем в работата с вида има през 50-те години. Полага се началото на усвояване на слабопродуктивни земеделски земи, създаване на полезащитни пояси и пояси около селскостопански дворове и сгради. По-късно интересът намалява и дори се появява негативно отношение. В горския фонд бялата акация започва да се използва интензивно след 60-те години на миналия век. Тя е предпочитана като екологически пластичен вид. Използва се за залесяване на всякакви терени - от равни до много стръмни. Почвите са от много богати и влажни до силноерозирани, бедни и сухи. Площта на бялата акация в горския фонд през 1958 г. е 25 000 ха, през 1985 г. - 92 000 ха, и през 2010 г. - 150 590 хектара. С възстановяване на собствеността върху горите делът на акацията по видове собственост към 2010 г. се разделя на 90 749 ха държавен горски фонд и 59 841 ха на общини, частни юридически и физически лица и църковни и други собственици. След 2005 г. интересът на частните земеделски стопани за създаване на акациеве гори върху земеделска земя се увеличи.

Селекция, интродукция и сортоизпитване

Анализът на резултатите от използването на бялата акация през 70-те години на миналия век подсказват на научните работници, че потенциалът на бялата акация не се използва при дадените условия. В повечето случаи използваният посадъчен материал е със случаен произход. Започва инвентаризиране на горски фонд. Отделят се насаждения, в които преобладават дървеве

та с добър растеж и право стъбло. Те се определят за събиране на посевни материали. В различни райони на страната се отделят повече от 80 моделни дървета. Работи се в популациите в Никола Козлево, Тервел, Салманово, Върбица, Пордим, Оряхово, Обретенник, Свищов, Царевец, Сребърна, Ряхово, Крушовица, Караусен, Ямбол и Пловдив (фиг. 1).

Отбраните дървета са не само за производство на едра дървесина, но и за нуждите на пчеларството. Едновременно с това се внасят и клонове от други стра-

ни. От Унгария: клоновете Ulloi, Nyirsegi, Jaszkeri, Zalai, Szajki, Kiskunsagi, HC - 41-38, Appalachia, Matyusi 1-3, Rozsaszi AC и Debrceci - 2, от Сърбия: R - 103 и R - 66, от Чехословакия: Vc - 9 Габчицево и Vc - 14 ЧССР, и от Румъния: Oltenica. В разсадника на Опитната стан-

Фиг. 2. Автовегетативна клонова колекция от бяла акация

ните признаци. Проучванията показват, че растежът и продуктивността на отделните клонове зависят от почвено-климатичните условия. Българските клонове са по-устойчиви на месторастения с по-дълбоки подпочвени води, а унгарските клонове - върху месторастения с по-високи подпочвени води и по-леки по механичен състав почви. От отделените в страната моделни дървета с добър растеж и продуктивност се отличават

ция за бързорастящи горскодървесни видове - Свищов, е създадена автовегетативна колекция от селектираните и внесени клонове бяла акация (фиг. 2).

От селектираните дървета и внесени клонове са заложени над 30 вегетативни сортоизпитвателни опита, включващи от 11 до 43 клона в различни райони на страната, на площ над 35 ха (фиг. 3). Създадени са повече от 25 опита на различни месторастения в страната за установяване на унаследяването на майчи-

Фиг. 1. Насаждение от бяла акация в района на Пловдив, от което са отбирани майчини дървета и взети корени за производство на вегетативни фиданки

Фиг. 3. Култури от бяла акация, създадени с вегетативни фиданки

Салманово, Пордум 1, Пордум 4, Пордум 5, Пордум 7, Пордум 10, Пордум 12, Оряхово 4, Оряхово 5, Обретенник 4, Ряхово 1, Ряхово 7, Крушовица 2, Крушовица 3, СБ - 7, Сребърна 1, Сребърна 4, Обретенник 1, Обретенник 3, Обретенник 6, Обретенник 7, Царевец 1 и Царевец 2. (Цанов, Найденов, Калмуков, Броцилов, 1992). Предстои тяхното регистриране. От унгарските клонове с добър растеж за производство на едра дървесина са Ulloi, Nyirseg, Jaskiseri, Zalai, Szajki, Kiskunsagi, а от румънските - Oltenia. За средна дървесина - НС - 41-38, Appalachia и клоновете от Чехия и Словакия Vc - 9 Габчиково и Vc - 14 ЧССР. Клоновете от Унгария - Matyusi 1-3, Rozsaszin AC и Debrseni - 2, са предимно за пчеларството. При нашата селекция само Пордум 2 е предимно за пчеларството. Клонове Караусен, СБ - 7, Сребърна 1, Обретенник 3, Обретенник 4, Царевец 1, Царевец 2, Ряхово 1, Ряхово 7, Пордум 1 и Пордум 12 са с добър растеж и са подходящи и за пчелна паша.

У нас създаването на култури от бяла акация се извършва предимно с посадъчен материал, произведен от семена. Поради тази причина са създадени опити за установяване на унаследяването на майчините белези (фиг. 4). Посевните материали се събират по клонове и се произвеждат фиданки. Проучванията показват, че при отделните клонове унаследяване на майчините белези е повече от 70-80 %. Някои майчини признаци ка-

Фиг. 4. Култура, създадена от фиданки, произведени от семена на бяла акация - клон Пордум 1

мо обилност и периодичност на цъфтеж, съдържание на нектар не винаги се запазват при клонове, възникнали в резултат на спонтанно или контролирано кръстосване, клонове Караусен и Rozsaszin AC.

Размножаване

Производството на фиданки у нас е предимно от семена. Загелените бази за добив на семена в насаждения и култури с добри наследствени качества продължават

да се водят като възможни източници, в които може да продължи отбор на елитни дървета.

Посевните материали се събират при необходимост и при настъпване на пределната възраст на дърветата за успешно естествено възобновяване. За подобряване на състава на новите култури са създадени автовегетативни и хетеровегетативни семенпроизводни градини. За автовегетативните градини посадъчният материал се произвежда от коренови резници на отбрани клонове. За това е разработен и приет метод за вегетативно размножаване на бялата акация (Найденев, Броцилов, Калмуков, 1981; Цанов, Найденев, Калмуков, Броцилов, 1990). След 1980 г. у нас са създадени над 25 вегетативни семенпроизводни градини в различни райони на страната на площ от 61.3 хектара. Разработен е метод за стопанисване на градините за лесно и достъпно събиране на семена, който успешно се прилага (фиг. 5). Ежегодно може да се събират повече от 1 т семена. За производството на посевни материали е изготвена Наредба № 5 от 2004 година.

Предвиждането на посевните материали се извършва съобразно изискванията на европейското законодателство. Посевните материали в зависимост от източника на събиране са квалифицирани в 4 категории - идентифициран, селектиран, окачествен и изпитан. Контролът в горския фонд се осъществява от две семеконтролни станции и от 16 регионални дирекции по горите. Те контролират производството не само в държавните, но и в частните разсадници. През последни-

Фиг. 5. Едногодишни семенни фиданки от клонове бяла акация

те 5 години производството на фиданки е намалено поради намаляване на обема на залесяването. Годишно в горските разсадници са произвеждани над 3 млн. фиданки.

Вегетативно производство на акациев фиданки по разработения от нас метод се извършва от фирма „Lignum Bulgaria“. Тя използва препоръчани и предоставени от Станцията в Свищов клонове. Годишно може да произвежда над 1 млн. фиданки за създаване на интензивни горски култури за добив на едра дървесина.

Създаване и стопанисване на култури и насаждения, добиви и тенденции

В зависимост от основното си предназначение създаваните култури и насаждения от бяла акация не винаги са с основна цел производство на дървесина. Видът се използва и за усвояване на деградирани и нарушени терени, промишлени насипи, укрепяване на свлачища и неустойчиви терени, слабопродуктивни и ерозирани терени и земеделски земи. Първоначалната гъстота се определя от условието на месторастене и основното предназначение. За добив на дървесина културите са с първоначална гъстота 2.5 x 1.0 (1.5) метра. Залесяването в повечето случаи е през зимата и пролетта. След него стъблото се изрязва на пънче. Върху равни и полегати терени с богати почви в първата година между-

регието може да се ползва за околни земеделски култури. Фиданките достигат на височина над 1.5 м (фиг. 6). През втората година фиданките се склопяват в реда и междуредието и отглеждането им е невъзможно (фиг. 7). Възрастта на сеч се определя от условията на месторастене и състоянието на дърветата. Насажденията се стопанисват издънково до трети турнус. Разработени са методи за възобновяване на насажденията в зависимост от състоянието и условията на месторастене. Бялата акация има по-голяма продължителност на живот - над 30 г., при култури, създадени върху почви с по-добро влагообезпечаване и отсъствие на карбонати в повърхностния почвен слой (Калмуков, 2005). В зависимост от състоянието на културите и насажденията са определени два стопански класа - високо- и нискобонитетен. За високобонитетния стопански клас турнусът е 20 г., а за нискобонитетния - 15 години. За оценка и инвентаризиране на акацията са разработени таблици за растежа и производителността на издънкови насаждения и таблици за дървесния запас на култури и нискоствъблена акация (Георгиев, 1969), обемни и сортиментни таблици (Кръстанов, Беляков, Цаков, Стойков Х., Стойков Д., Димитров, 2003). За подобряването на състоянието на културите и насажденията през последните години се разработват модели за стопанисване на високобонитетния стопански клас. Проучени са интензивността и възрастта за извеждане на отгледната сеч в зависимост от състоянието на насаждението и културата. В зависимост от условията на месторастене производителността на издънковите насаждения на 20 г. при първи бонитет е 206 м³/ха, а на пети - 40 куб. м на хектар. В култури с подобрени клонове при първоначална гъстота 4.0 x 4.0 м, върху сиви горски почви и полегат терен, на 20 г. средният диаметър е 24 см, височината - 19 м, и запасът - 165 м³/ха, от който над 50 % едра дървесина. Върху равен терен с дълбоки подпочвени во-

Фиг. 6. Едногодишна култура от бяла акация, създадена с фиданки от селектирани клонове, при схема 3.0 x 1.5 м

Фиг. 7. Двегодишна култура, създадена с посадъчни материали от селектирани клонове бяла акация

ди и незначително участие на карбонати, при първоначална гъстота 5.0 x 5.0 м и интензивни отгледни мероприятия, на 8 г. клон Оряхово 1 има среден диаметър 22 см, 12 м височина и 94 м³/ха.

В бъдеще вижданията са насочени към използване на подобрени клонове и прилагане на подходящи отгледни грижи при съответните почвено-климатични условия.

Специализирани плантации

Бялата акация като бързорастящ дървесен вид създава възможност за плантажно производство и добив на висококачествена дървесина при съкратени срокове, с подобрени клонове, вегетативно произведени фиданки, определени схеми и подходящи месторастения (Калмуков, 2002, 2005). За отглеждане на плантации се изискват специални отгледни грижи и средства. Разработена е технология за създаване и стопанисване на плантации за едра дървесина.

Плантации от бяла акация се създават след 2003 г. от фирма „Lignum Bulgaria“. Залесени са над 9000 дка върху богати месторастения, с вегетативно произведени фиданки от подобрени клонове и интензивни отгледни грижи (фиг. 8).

Енергийни плантации от бяла акация са създадени с научноизследователска цел през периода 1986-1988 година. Проучени са възможностите на вида при девет варианта - междуредово разстояние 1.0, 1.5 и 2.0 м и в реда 0.5, 1.0, 1.5 и 2.0 м на три месторастения: с алувиално-ливадни почви, карбонатен чернозем и върху слабодеградиран терен. Върху алувиално-ливадна почва на петата година при схема 1.5 x 0.5 м се добива 5.98 т/ха абсолютно суха маса, при 1.0 x 1.0 м - 8.06 т/ха, при 2.0 x 0.5 м - 7.37 т/ха, при 2.0 x 1.0 м - 6.85 т/ха, и при 2.0 x 2.0 м - 6.75 т/ха. Върху слабодеградиран терен и недостатъчно влага на петата година при схема 2.0 x 0.5 м се добиват 3.26 т/ха, а при 2.0 x 1.0 м - 3.23 т/ха (Калмуков, 2013). Продуктивността при определен клон зависи от първоначалната гъстота и условията на месторастене.

Изводи

В България почвено-климатичните условия са благоприятни за растежа и развитието на бялата акация, която е въведена преди повече от 200 г. и е напълно натурализирана в страната. Запазен е изключително богат генетичен фонд. Разработен е метод за вегетативно производство на фиданки. Създадените колекции, семенпроизводни градини, сортоизпитвателни, потомствени и технологични опити са основа за избор на подходящ клон и технология в зависимост от условията на месторастенията.

Направените проучвания създават възможност за рационално използване на биологичния потенциал на вида, неговото успешно стопанисване и повишаване на продуктивността му.

Постигнатите резултати у нас могат да послужат при използване на бялата акация и в други страни.

Фиг. 8. Деветгодишна плантация, създадена с фиданки от коренови резници, за производство на едра акациева дървесина

Опазване и възстановяване на природни местообитания край реки и влажни зони

Проектът „Опазване и възстановяване на 11 типа природни местообитания край реки и влажни зони в 10 „Натура 2000“ места в българските гори“ се осъществява по програмата Life+ на ЕС за финансиране на проекти за околната среда. Бенефициенти са Изпълнителната агенция по горите и Световният фонд за дивата природа (WWF). Дейностите по проекта се реализират на територията на десет природни парка в България - „Витоша“, „Врачански Балкан“, „Персина“, „Шуменско плато“, „Русенски Лом“, „Златни пясъци“, „Странджа“, „Сините камъни“, „Рилски манастир“ и „Българка“.

Проектът е с бюджет 1 236 834 евро, като 50 % е съфинансиране от ЕС. Бюджетът, предвиден за разходи на територията на ПП „Витоша“, е 88 344 евро. Периодът за изпълнение е от 1 януари 2010 до 30 юни 2014 година.

Целта на Проекта е да се натрупа практически опит в подобряване на природозащитното състояние на природните паркове чрез опазване и възстановяване на 11 типа природни местообитания край реки и влажни зони в горите.

В изпълнение на Проекта повече от четири години ДПП „Витоша“ работи за възстановяването на редки и защитени растителни видове и местообитания, за изграждане на специализирана туристическа инфраструктура, свързана с опазване на биологичното разнообразие. Положени бяха усилия за отстраняване на антропогенни отпадъци, както и за повишаване на обществената информираност за дейностите по проекта чрез поставяне на информационни табла, организиране на срещи със заинтересовани страни, журналистически пътувания.

Стотици доброволци се включиха в различните дейности, което допринесе за повишаване на екологичната култура и обществената ангажираност за опазване на природата.

Възстановяване на клек в ПП „Витоша“

Клекът (*Pinus mugo*) е високопланински вид, който има голяма роля в задържането на водата и предпазва склоновете от ерозия, тъй като снегът под него се топи по-бавно. Клекът е бил подложен на засилено антропогенно влияние - предимно изгаряне за разчистване на терени за пасища.

Първоначално използваните методи за създаване на култура включваха производство на фиданки от семена от Рила и засаждането им на две места в парка - в землището на с. Чуйпетлово на територията на ДПС „Витошко-Студена“ и в района на х. „Алеко“. Стигна се до решението за тестване на директно засяване на семена от южната страна на планината. През пролетта на 2013 г. семената бяха засети на терен в площадките на неприхваналите се фиданки. Извършеният мониторинг през есента на същата година показва успешно покълване и най-важното - оцеляване на поничите въпреки сухото лято. По тази причина засяването на семена продължи и през пролетта на 2014 година. Така общата площ, на която е възстановен клекът, достигна близо 50 декара.

Подпомагане на крайречните гори от бяла върба

Крайречните гори играят съществена роля за възстановяване на естествените местообитания, за укрепяване на брега от ерозия, за предпазване от наводнения и пречистване на водата. Крайречните съобщества от бяла върба (*Salix alba*) по поречието на Струма са едни от ключовите обекти на опазване в Природен парк „Витоша“. ДПП „Витоша“ осъществи мерки за запазване и разширяване на крайречните гори от бяла върба по р. Струма, над с. Чуйпетлово. Мерките включваха събиране на резници от естествени находища на бялата върба на Витоша, производство на посадъчен материал (фиданки) и засаждането им на площ от 5 дка на подходящи места край реката. В акциите по засаждане се включиха десетки доброволци от различни фирми и организации.

Възстановяване на водната детелина (*Menyanthes trifoliata*) и кръглолистната росянка (*Drosera rotundifolia*) - характерни растения за природно местообитание „Преходни торфища и плаващи подвижни тресавища“ (7140), което е едно от ключовите обекти на опазване в Природен парк „Витоша“. Двата растителни вида имат висока консервационна стойност - защитени са от Закона за био-

логичното разнообразие и са включени в „Червената книга на Република България“.

Кръглолистната росянка е насекомоядно растение, което все още се среща из витошките торфища, макар и ограничено. Целта на програмата за подпомагане на вида беше увеличаване на жизнеспособните популации на росянката в подходящи торфени участъци. Събрани бяха 50 кутийки с узрели семена от росянка, които бяха заложени в подходящ субстрат в разсадник. Успешно произведените 180 млади растения от вида бяха засадени през септември 2013 г. по поречието на Боянска река и в м. Конярника на обща площ от 1.2 декара. Мониторингът през пролетта на 2014 г. показва успешно преживяване на зимата и поникване на растенията.

Водната детелина е вид, обитаващ планински мочури и торфища. Поради непотвърждаване на находищата ѝ от няколко десетилетия, днес се смята, че тя е изчезнала от Витоша. Възстановяването на изчезналата популация беше извършено чрез събиране на коренища от 20 растения водна детелина от Родопите и произвеждане на нови 70 индивида в разсадник. През септември 2013 г. младите растения от водна детелина бяха засадени в м. Конярника, в района на Черни връх и по поречието на Боянска река на обща площ 0.6 декара. Мониторингът през пролетта на 2014 г. показва висока степен на прихващане на засадените индивиди.

Изграждане на специализирана туристическа инфраструктура

Инфраструктурата, изградена по проекта, има за цел предотвратяване на утъпкването и деградацията на ценни природни местообитания, едновременно с което посетителите да опознават тези местообитания и биоразнообразието, свързано с тях. Бяха изградени 300 м дървени скари за преминаване на туристи по основни туристически пътеки: в местностите Конярника, Платото, Ветровала и други; 12 моста с обща дължина 76 м на различни места в парка; 1500 м дървени огради и парапети.

От началото на проекта бяха изградени няколко туристически къта в местностите Кало (над с. Кладница), Бялата вода, Офелиите и Златните мостове, някои от които и с детски съоръжения.

Седем табла с информация за целите и дейностите по проекта, възстановените природни местообитания и видове бяха поставени на ключови места в парка, през които преминават голям брой посетители. Други 10 табла призовават туристите да опазват планината чиста. На най-посещаваните места бяха поставени 70 метални забранителни табели (забрана за преминаване на МПС и за изхвърляне на отпадъци).

Почистване на територията на ПП „Витоша“

В периода 2011-2013 г. се организираха и проведеха три национални дена за почистване на природните паркове в България. Стоотици доброволци се включиха в събирането и изнасянето на десетки кубически метри антропогенни отпадъци от територията на ПП „Витоша“. За почистване на по-големите сметища беше използвана специализирана техника.

Десислава ГЮРОВА
експерт в ДПП „Витоша“ и регионален координатор по проекта

IV общо годишно събрание на Дружеството на лесовъдните академици в България (24-26.03.1935 г. София)

Обща снимка пред Агрономо-лесовъдния факултет

1. Илия Михайлов - асистент в Агрономо-лесовъдния факултет, 2. Димитър Загорев - областен горски инспектор - Бургас, 3. Щилиян Кондев - началник на Отделението за горите, лова и рибарството, 4. Цоню Иванов, 5. Темелко Иванчев - професор в Агрономо-лесовъдния факултет и почетен председател на дружеството, 6. Стефан Петков - професор по ботаника във Физико-математическия факултет на СУ и председател на Съюза за защита на родната природа, 7. Тодор Димитров - професор в Агрономо-лесовъдния факултет, 8. Иван Сокачев - представител на Ловната организация, 9. Методи Русков - професор в Агрономо-лесовъдния факултет, 10. Васил Стоянов - професор в Агрономо-лесовъдния факултет, 11. Асен Биолчев - асистент в Агрономо-лесовъдния факултет, 12. Иван Ведър, 13. Стефан Дарлев, 14. Димитър Стефанов - инспектор по страничните ползвания при Отделението за горите, лова и рибарството, 15. Желязко Георгиев - проектант в Бюрото за арондиране и измерване на горите, 16. Борис Михайлов, 17. Илия Пасков - общински лесничей - с. Дюлгери (Бургаско), 18. Захари Бъчваров - инспектор в Отделението за горите, лова и рибарството, 19. Васил Насалевски, 20. Димитър Ралчев - лесничей, 21. Никола Цанков - инспектор в Отделението за горите, лова и рибарството, 22. Стефан Левачки, 23. Светослав Кондов, 24. Любомир Тамамджиев - асистент в Лесовъдния отдел на Агрономо-лесовъдния факултет, 25. Пенчо Богжаков, 26. Димитър Ненов, 27. Юрдан Духовников, 28. Георги Сираков - инспектор в Отделението за горите, лова и рибарството, 29. Атанас Пачелиев - инспектор в Отделението за горите, ло-

ва и рибарството, 30. Софрони Стършенев.

Управителен съвет на дружеството:

1. Проф. Тодор Димитров - председател
2. Проф. Васил Стоянов - подпредседател
3. Захари Бъчваров - секретар
4. Илия Михайлов - касиер
5. Георги Сираков - съветник

Контролна комисия:

1. Георги Кюркчиев
2. Проф. Методи Русков
3. Дако Желев

Общото годишно събрание на дружеството на лесовъдните-академици е открито от почетния председател на дружеството - проф. Темелко Иванчев, в аулата на Агрономо-лесовъдния факултет. Приветствия поднасят директорът на природните богатства Л. Божков от името на Министерството на народното стопанство и неговият министър - Стойчо Мошанов, проф. Стефан Петков от Съюза за защита на родната природа и Иван Сокачев от Ловната организация. (След преврата на 19.05.1934 г. двете министерства - Министерството на земеделието и държавните имоти и Министерството на търговията и промишлеността, се сливат в Министерство на народното стопанство. В него се създава Дирекция на природните богатства, която се разделя на две отделения: „Отделение за горите, лова и рибарството“ и „Отделение за минни, кариери и минерални води“. В края на 1936 г. новообразуваното МНС се разделя отново на двете първо-

начални министерства).

Събранието приема отчет на Управителния съвет, който засяга въпроси, свързани с грижите и напредъка на горското дело в страната, защитата на професионалните интереси на дружествените членове и засилване на членския състав на дружеството. Гласуват се промени в устава и се приема бюджетът на дружеството.

От особен интерес са разискванията по рефератите, представени от дружествените членове:

1. „Кооперативната идея в горското стопанство“ - проф. Тодор Димитров
2. „Специален закон за горовладелческите кооперации“ - Данаил Тотев
3. „Нови изучавания върху кубирание на облите дървесни

строителни материали“ - проф. Темелко Иванчев

4. „Нова формула за кубирание на цели стъбла“ - Георги Сираков

5. „Върху подобрения на таксационната техника у нас“ - Илия Михайлов

6. „Залесителните проблеми у нас“ - Георги Кюркчиев

7. „Върху техниката на дърводобиването в нашите високостъблени гори“ - проф. Васил Стоянов

8. „Методика на горско-типологичните изучавания“ - проф. Методи Русков.

Разискванията по рефератите са оживени, обстойни и съдържателни и се препоръчва те да бъдат отпечатани в сп. „Лесовъдска мисъл“. Това се прави с цел да се предизвикат кореферати за изясняване на поставените въпросите.

Конференция на началниците на секциите по укрепяване на пороищата и залесяване в България, (10-14.03.1930 г. София)

1. Йордан Митрев - началник на Секция по укрепяване на пороищата и залесяване (УПЗ) - Кюстендил, 2. Велизар Николов - началник-секция по УПЗ в София, 3. Димитър Григоров - началник на Отделението за горите и лова, 4. Методи Русков - асистент по общо лесовъдство в Агрономо-лесовъдния факултет, 5. Найден Таслаков - началник-секция по УПЗ - Казанлък, 6. Никола Агджаров - началник-секция по УПЗ - Карлово, 7. Тома Захариев - директор на Службата по горско опитно дело, 8. Атанас Иванов - началник-секция по УПЗ „Дефиле на р. Искър“ - гара Своге, 9. Софрони Стършенов - лесничей в секцията по УПЗ - София, 10. Димитър Ненов - лесничей в секцията по УПЗ „Дефиле на р. Искър“ - гара Своге, 11. Коста Боянов - началник-секция по УПЗ в Сливен, 12. Баю Хубавенков - началник-секция по УПЗ - Ихтиман.

Конференцията е председателствана от началника на Отделението за горите и лова - Димитър Григоров, и главния инспектор по залесяването.

След докладите на някои от участващите в конференцията са приети следните принципни решения:

1. Да се извършва агрономо-стопанска дейност във всеки обезлесен и застрашен от пороищата край на страната.
2. Отстраняване на пашата в строгоохранителните и охранителните периметри, като се използват рационално наличните обществени високостъблени паша.
3. Лесокултурната работа да започне в онези райони, които по своето състояние да бъдат залесени и укрепявани.

Участниците в конференцията пред сградата на Министерството на земеделието и държавните имоти

пени. Първи да бъдат поречищата на р. Искър и Тополница и строящата се дига на р. Дунав.

4. Да се използва постоянната и временната трудова повинност, както при строежа на жп линии. Конференцията застъпва идеята, че без такова съдействие борбата с пороищата и залесяванията е много тежка.

5. Конференцията намира, че важно условие за успешната работа по борбата с пороите е стабилността на персонала.

6. Да се въведе единство в управлението, при което цялата горска площ в даден район да бъде поставена под един режим, който не позволява образуване на нови пороища.

7. Една от първите грижи на горската управа е да се вземат мерки за пълното възстановяване на опустошените гори, които при сегашните условия ще изчезнат неминуемо от повърхността на земята.

Гл. ас. Евгени ЦАВКОВ
Снимки Музейна сбирка на ЛТУ

Бел. ред.: Уважаеми читатели, ако разпознаете някое от непосочените лица на снимките, информирайте ни на имейл адрес: gora@iad.bg или на телефон: 02/ 988 86 42.

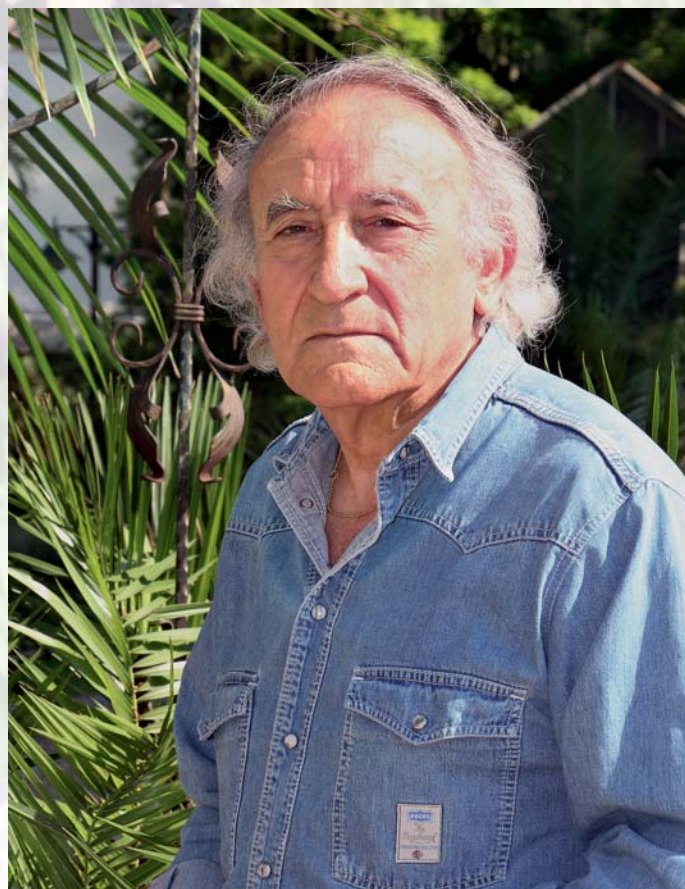
Гост на редакцията

Ботаникът проф. д-р Стефан Станев

Роден е през 1938 г. в горнооряховското село Драганово. Завършва гимназия във Велико Търново и биология със специализация по ботаника в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ при акад. Даки Йорданов. След завършване на университета три години е асистент по ботаника в Пловдивския университет „Павел Хилендарски“ (тогава Висш педагогически институт), а от 1967 г. - научен сътрудник, завеждащ отдел „Ботаника“ в Природонаучния музей в Пловдив, като продължава да води упражнения, по-късно и да чете лекции в университета. Научните му интереси са в областта на флористиката, геоботаниката, история на ботаниката (най-вече) и популяризацията на ботаническите знания. Автор е на над 150 статии и 23 книги, между които „История на ботаниката в България“, „Малко познати имена от българската ботаника“, „Първостроители на българската ботаника“, „Стефан Георгиев. Биобиблиография“, „Даки Йорданов. Биобиблиография“. С много широка известност се ползват научнопопулярните му книги „Звезди гаснат в планината. Разкази за нашите редки растения“, която от 1975 до 2013 г. е претърпяла 6 издания, също и „Бележити български ботаници“, претърпяла от 1982 до 2013 г. три издания. Автор е и на няколко десетки статии и 7 книги от поредицата му „Откровения в проза“, на 3 книги от поредицата му „Имена от града на художниците“ и на две от „Под знака на седемте тепета“, всичките посветени на пловдивските художници и други дейци на културата и изкуството, житейски и творчески свързани с града под тепетата. Създател е на най-голямата музейна ботаническа експозиция и на най-големия музейен хербарий в страната, наброяващ над 10 000 хербарийни листа. Дълги години е член на Националния комитет на ИКОМ (Международната организация на музеите към ЮНЕСКО) и на Международния комитет на Естественоисторическите музеи към ЮНЕСКО и е представял България на редица конгреси, симпозиуми, конференции. Бил е също член на Специализирания научен съвет по ботаника и микология при ВАК, член на ръководството на Българското ботаническо дружество и негов почетен член.

Съпругата му е доцент по физиология на растенията в ПУ „П. Хилендарски“, синът му - Велин Станев, също е доцент в Пловдивския университет, преподавател по масови комуникации и връзки с обществеността, автор на книги, носител на журналистически награди и на наградата „Пловдив“. Има внучка - ученичка в IX клас на Музикалната гимназия в Пловдив, пианистка.

Успяхме само да маркираме твърде обширната дейност на учения, преподавателя, изследователя, историка, популяризатора и общественика проф. Ст. Станев, една възрожденска и вдъхновяваща личност, рядко срещана в наше време.

Работата преди и над всичко!

- Проф. Станев, кажете нещо за родното си село и още - кое определи професионалния Ви път?

- Родното ми село Драганово по време на моето детство и ученичество имаше около 7000 души, беше по-уредено и по-красиво от много малки градове в страната, с активен културен, обществен и спортен живот. Известно е като „село на градинари и поети“. Няма къща от селото, от която да не е имало градинари в Европа. Драганово е родното място на Асен Разцветников, Камен Зигаров, Владимир Русалиев и други по-млади поети, писатели, преводачи, художници, на известни лекари, инженери, учители, лесовъди, между които и моят вуичо - инж. Йордан Терзиев, дългогодишен началник на Окръжното управление на горите във Велико Търново. Като ученик в началните класове и в прогимназията бях един от дейните участници в културните и спортните прояви в селото. Като гимназист във Велико Търново бях „поетът“ на гимназията и „звездата“ на драмсъстава. Нагласата и желанието ми беше да следвам българска филология, тайно съм си мечтал и за ВИТИЗ, но нещата така се развиха, че завърших биология. Специалните ми интереси към ботаниката дойдоха след изпита по систематика на растенията, когато акад. Даки Йорданов ме покани да постъпя в кръжока по ботаника, после ми стана научен ръководител на дипломната работа, изобщо гържеше на мен, взе ме „под кри-

лото си“, развивах се под неговите грижи и ръководство. Искеше да остана асистент при него, но и този път съдбата се намеси и вместо в катедрата по систематика на растенията и растителна география в Софийския университет станах асистент в катедрата по ботаника в Пловдивския университет при ученика на проф. Йорданов и мой преподавател проф. Димитър Воденичаров.

- Вече споменах в началото за Вашата научна и популяризаторска дейност. Бихте ли добавили още нещо? С какво започнахте?

- Отначало с флористика. Съобщил съм нови находища в страната за десетки растения. Кандидатската (докторската) ми дисертация е от областта на геоботаниката „Растителността на предгоронските възвишения Бесепарски ридове“, която разработих под ръководството на директора на Института по ботаника при БАН проф. Велчо Велчев и я защитих през 1976 година. После минах към историята на ботаниката, върху която съм работил най-много, и там са най-големите ми приноси. Професор станах през 1997 година. Колкото за популяризаторската ми работа, тя е вървяла още от началото с научните ми изследвания. Първите ми две статии бяха отпечатани през 1964 г. във в. „Ехо“ - „Дарове на планината“ (за боровинките) и „Познавате ли нашите иглолистни дървета“. Голяма радост беше, като си видях името във вестника: „Попал в газету!“.

- Когато прочетох Вашата книга „Звезди гаснат в планината“, разбрах, че историята на ботаническите открития може да бъде много увлекателна и интересна. Мисля, че с успешната си популяризаторска дейност сте се върнали към огънчето на младежката си мечта и по най-добрия начин сте съчетали науката с литературата. Но откъде време за всичко това?

- Преди години в разговор известният наш джаз музикант Милчо Левиев, който по това време свиреше в състава на един от най-големите джазмени в Америка Дон Елис, ми каза: „Ако не репетираме по 25 часа в денонощието, от тройката, в която сме сега, за десет гена ще отидем на десето място!“. Това е метафора, разбира се, но е ясно за какво става дума. Същото мога да кажа и за себе си: работохолик съм и ако трябва, работя по 25 часа в денонощието.

- Някъде споделите: „Моята грама или може би щастие е, че духовно принадлежа към хората на изкуството, а професионално се занимавам с точна наука“. Как и кога започна Вашето общаване към света на изкуството?

- Първото ми пристрастие бяха книгите и тази ми страст още ме владее. Преди да се науча да чета, знаех десетки детски стихотворения, разкази и цели книжки наизуст, а после в училище бях абониран за всички детски списания и вестничета по онова време. Най-голямата ми радост беше, когато по някакъв случай ми подаряваха книга. Когато майка или татко отиваха по работа в Горна Оряховица или Търново, винаги настоятелно им поръчвах да ми купят някоя книга и наблюдавах ли време да се върнат, непрекъснато излизях на улицата, за да ги посрещна. Останех ли сам вкъщи, любимото ми занимание беше да отворя шкафа с книгите си, да ги подреждам, подвързвам,

описвам, препрочитам. В гимназията заобичах класическата музика. Отключващ фактор, както казват психолозите, беше нашумелият в началото на 50-те години на миналия век филм в две части за музикалния вундеркинд Роберто Бенци: „Зовът на съдбата“ и „Пътят към слабата“, с участието и на любимеца на нашето поколение Жан Маре. Във филма звучеше музиката на Бетовен, Моцарт, Лист. Невероятно изживяване - чувах ги за пръв път, тогава нямаше телевизия, радиоапаратите бяха голяма рядкост, в Търново нямаше симфоничен оркестър. През студентските години се събирахме да слушаме Елвис Пресли, Пат Бун, Нийл Седака, Луис Армстронг, Ела Фицджералд. Ние сме от това поколение, на Елвис Пресли, „Бийтълс“ са по-късно явление. Пловдив, както е известно, е град на художниците: Златю Бояджиев, Димитър Киров, Георги Божилов, Йони Левиев, Христо Стефанов, Енчо Пиронков и десетки други големи майстори на четката. Попадне ли в такава среда, човек като мен, първосигнален, с артистична нагласа, не може да не се запали по изобразителното изкуство. И като започна една: по изложби, по ателиета, по бохемски сборища. С много художници станахме приятели, завладя ме и „тихата лудост“ (колекционерството), започнах да пиша статии за художници и други хора на изкуството, така се появиха и споменатите ми книги от поредиците „Откровения в проза“, „Имена от града на художниците“, „Под знака на седемте тепета“. Ако ме питате колко инженери или специалисти от други професии (изключвам колегите си от вузовете) познавам, ще се затрудня да отговоря, но хората от артистичните и културните среди - познавам почти всичките. Написал съм книгите си за тях като знак на благодарност към тяхното дело и документ срещу забравата. Благодарен съм на съдбата за това щастие! Книгите, музикалните записи, картините, ботаниката - това е моят свят и моите опорни точки в трудното ни ежедневие. Материалното никога не ме е привличало и липсата му никога не може да ме извади от равновесие.

- Водим този разговор може би на възможно най-доброто място - в Университетската ботаническа градина, близо до скромния паметник на нейния основател и пръв български професор по ботаника Стефан Георгиев. Разкажете нещо за него и за предисторията на този паметник?

- Стефан Георгиев е бесарабски българин, роден през 1859 г. в гр. Болград. След завършването на известната Болградска гимназия „Св. св. Кирил и Методий“ - първото българско среднообразователно училище, той, както много други български младежи от Бесарабия, въодушевени от освободеното отечество и изпълнени с възрожденски жар да помогнат за неговото културно и просветно развитие, идва в България и учителства последователно във Варна, София, Дупница. Изявил се като много добре подготвен и сериозен учител, през 1881 г. Георгиев получава държавна стипендия да следва естествени науки в чужбина, най-напред в Прага, а след втори курс - в Лайпциг, където завършва с докторат по ботаника. Докторската му дисертация „Върху сравнителната анатомия на лободовите“ е отпечатана в авторитетното списание „Ботанише централблат“ (1886) и това е първият печатан труд по ботаника, написан от българин. През 1891 г., с откриването към Висшето училище в София (бъдещия Университет) на специалността „Естествена исто-

рия“, Стефан Георгиев е избран за пръв преподавател по ботаника и само за няколко години урежда един образцов Ботанически институт с научна и учебна лаборатория, с научен и учебен хербарий, с библиотека и ботаническа градина. Наред с преподавателската си работа и грижите по уреждането на института той предприема и продължителни екскурзии по дивите тогава и опасни наши планини за изучаване на непознатата и слабо проучена българска флора. „Черти от преданост и любов към науката, редки у българите!“ - възкликва за Георгиев Иван Вазов в пътеписа си „Великата Рилска пустиня“. По време на една такава научна екскурзия по крайбрежието на морето Георгиев простива, заболява от туберкулоза и през 1900 г. почива, ненавършил още 41 години! Така завършва краткият живот на създателя на българската академична ботаника, на този „физически слаб, но с непреклонна воля и всецяло отдаден на науката“ (както го характеризира неговият приятел и издател на сп. „Природа“ Георги Христович) преподавател и учен.

За проф. Георгиев като пръв наш професор по ботаника бях чувал още през студентските години, но само толкова. Не знаех нищо повече за него и преподавателите ни, родени далеч след смъртта му. Няколко години по-късно, когато вече бях на работа в Пловдив, попаднах на споменатата статия на Г. Христович. Бях дълбоко развълнуван от трудната пионерна ботаническа дейност и трагичната съдба на Георгиев. Така в мен се породих желанието да проуча по-подробно неговия живот и дейност. Дълго се рових в архиви, стари вестници и списания, препрочитах няколкото научни труда, които ни е оставил, издирих негови близки по линия на братята му, защото Георгиев не е бил женен и няма потомство, и написах няколко статии и книга, част от поредицата на Централната библиотека на БАН „Биобиблиографии на български учени“. Тези мои публикации и разговорите, които съм водил с колегите от Университета и БАН, доведоха до всеобщото убеждение, че трябва да се направи нещо, което да напомня за създателя на българската ботаника и Университетската ботаническа градина. За практическата реализация на тази идея най-големи заслуги има проф. Добриня Темнискова, председател на Българското ботаническо дружество.

Накрая нека добавя, че проф. Стефан Георгиев е бил избран за председател на първото сдружение на лесовъдите в България - Българско горско дружество, което по редица причини е просъществувало само около две години и половина.

- Знаем, че сте се познавали лично с акад. Борис Стефанов, писали сте за него в книгите си „Звезди гаснат в планината“, „Бележити български ботаници“, „Първостроители на българската ботаника“, заедно с Петър Желев сте автор и на книгата „Борис Стефанов. Биобиблиография“. Какви спомени пазите от срещите и разговорите си с него?

- Борис Стефанов познавах заочно от студентските години, най-напред като автор (заедно с Николай Стоянов) на „Флора на България“ - дебелата книга, по която правехме първите си опити за определяне на растенията. Тогава той беше ректор на Висшия лесотехнически институт, директор на Института за гората, говореше се, че е човек с труден и тежък характер, а научните му трудове го определяха като един от най-

големите ботаници и лесобиолози на Балканите, широко известен, често цитиран и високо ценен от ботаническите и лесовъдските среди в Европа. Всичко това го издигаше в моите очи едва ли не като полубог, който стои високо и недостижимо в света на науката. Б. Стефанов е описал (сам или в съавторство) много нови за науката растения, между които и срещаният се само на пловдивския хълм Джендем тепе четинест кантарион (Хиперикум сетиферум). Дълго безрезультатно търсих по хълма това растение и накрая се пристраших да пиша до академика с молба да ми съобщи къде точно по хълма го е намерил някога. За голяма моя изненада той ми отговори веднага, въпреки че не си спомняше за събитието, случило се преди 6-7 десетилетия. Когато излезе книгата ми „Звезди гаснат в планината“, в която разказвам как някога с Николай Стоянов са написали „Флора на България“, той сам ме покани да се срещнем и поговорим. Спомням си с какво огромно възбуждение отидох до софийското му жилище на ул. „Неофит Рилски“. Той ме очакваше на отворения прозорец (живееше на партера), а цялата врата на блока беше облепена с некролози на наскоро загиналите при ужасна автомобилна катастрофа негова дъщеря Милка, малката му внучка Ралица (бременна) и нейния съпруг. Въпреки трагедията 83-84-годишният академик се гържеше. Разговорът ни беше главно за някогашните наши ботаници и историята на ботаниката (тогава подготвих книгата си „Бележити български ботаници“). После се виждахме още няколко пъти - в дома му и в Института за гората, където имаше кабинет и продължаваше да се занимава с наука. При тези срещи и разговори аз можах лично да се убедя, че акад. Б. Стефанов е необикновена личност, човек и учен с огромни познания и невероятна работоспособност, строг, вискателен и същевременно ширококроен, мъдър и с чувство за хумор. Освен голям ботаник, той е и най-големият български лесобиолог, учен, който има огромен дял за изучаването на формирането, биологическите особености, екологията и възобновяването на нашите гори, за превръщането на лесовъдското образование не само в практическа професия, а и в наука, за изграждането на бъдещите лесовъди в специалисти, които да познават екологическите особености на горите и отделните дървета и въобще законите на природата, без което е невъзможно правилно да се експлоатират, стопанисват и възобновяват нашите гори.

- Проф. Станев, възможни ли са нови открития във флората на България? И още - какво бихте пожелали на младите български изследователи?

- Възможни са, макар и далеч не така често, както по времето на първите изследователи на нашата флора - Имре Фривалдски, Йозеф Веленовски, Стефан Георгиев, Николай Стоянов, Борис Стефанов, Даки Йорданов. Какво да пожелаем на младите? Понеже говорихме за Борис Стефанов, спомням си, че на подобен мой въпрос той отговори: „Да следват големите имена в науката, да гържат високо светилника на знанието и да не се увличат по гребните човешки страсти. Работата преди и над всичко!“. Какво повече може да се каже? При съединявам се изцяло към тези мъдри заветни думи на големия ботаник и лесобиолог.

Разговора води
Светлана БЪНЗАРОВА
Снимка Йордан ДАМЯНОВ

Университетска ботаническа градина - София

Оазисът на красотата и познание

В самия център на София, близо до паметника на Васил Левски, на не-голямо пространство от 5 дка, се намира цветен, радостен, прохладен през лятото оазис - Университетската ботаническа градина (УБГ). И да не е от най-старите в Европа, и нашата градина е на-трупала прилична възраст, защото годината на нейното основаване е 1892. Тя е създадена от първия български професор по ботаника д-р Стефан Георгиев. Скромнен паметник на първосъздателя, открит през 2003 г. по идея на Българското ботаническо дружество, прекрасно се вписва в средата.

От ранна пролет до късна есен около на посетителя потъва в цветния килим на подгържаните разнообразни колекции с растителни видове от цял свят - над 1500. Но обърнете внимание на патриарха на градината - дъб (*Quercus robur* L.), който е засаден при откриването на Ботаническата градина, а легендата и до днес разказва, че в корена му цар Фердинанд поставя златна монета. Символът на градината напомня, че някога Софийското поле е било покрито с обширни дъбови гори.

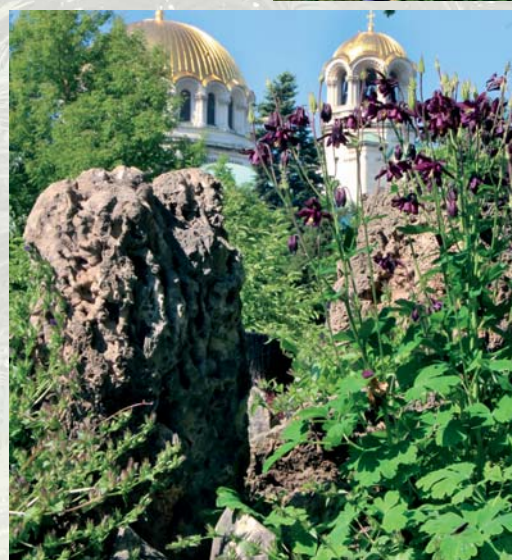
УБГ развива много дейности и дава много познания - за различни растителни местообитания, опазва редки застрашени видове, представя ресурс за научни изследвания. Тя е член на Световния съвет, Европейския консорциум на Ботаническите градини и Мрежата за екологично образование. Със своите колекции участва в обмена на семена, както и в образователни и научни проекти с ботаническите градини от цял свят.

За най-искрените си почитатели - децата, е изграден кът „Бабината градинка“. За малките жители на големия град посещението в нея е възбуждащо преживяване.

Университетската ботаническа градина предоставя интересна среда за провеждане на изложби, курсове, беседи и учебни практики. И внимание - предлага възможност за организиране на различни тържества и сватбени церемонии.

Еха! Да се ожениш не където и да е, а в Университетската ботаническа градина, сред толкова красота и положителна енергия - какво по-хубаво!

Светлана ИВАНОВА
Снимки Йордан ДАМЯНОВ

Магията на Еньовден

Еньовден е празник в българския народен календар, който се чества на 24 юни. На същата дата източноправославната християнска църква отбелязва Рождение на Св. Йоан Кръстител. Оттам идва и името на народния празник - Еньо е форма на Йоан (Иван), и често обредите и традициите на двата празника се преплитат.

В нощта срещу празника водата придобива особена магическа сила. За лечение и гадаене при залез слънце от чист сладък извор се взима „мълчана вода“ (налята при пълна тишина, за да не се погуби от човешки глас магическата ѝ сила). Момите оставят китките си през нощта в мълчаната вода и на сутринта гадаят по тях кой ще е бъдещият им жених.

Според народните вярвания от Еньовден продължителността на деня започва да намалява, а годината клони към зима. На този ден слънцето се окъпва във водата и я прави лековита. Затова всеки трябва да се измие преди изгрев в течаща вода или да се отъркаля в росата за здраве.

Смята се, че на Еньовден различните треви и билки имат най-голяма лечебна сила и е най-добре да се берат рано сутринта преди изгрева на слънцето. Баячки и магьосници ходят сами и берат билки, с които после лекуват и правят магии. Набраните за зимата билки трябва да са „77 и половина“ - за всички болести и за болестта без име.

Празник на билките и природата на Витоша

Дирекцията на Природен парк „Витоша“ и Националният комитет „Петър Димков“ организираха на 22 юни туристически поход по Алеята на билките, посветен на Еньовден и на 80-годишнината на парка.

Алеята на билките, която бе открита в същия ден (сн. 1), е била любим маршрут на Петър Димков и ми-

наващите по нея могат да прочетат мисли на големия български лечител за здравословен живот.

Походът на любителите на природата и билките започна от кв. „Княжево“, през м. Златните мостове и стигна до х. „Момина скала“.

Празникът продължи на естрадата на х. „Момина скала“ с кратко слово за Еньовден и за Петър Димков.

С лечебните растения на парка запознаха присъстващите г-р инж. Иван Иванов - автор на книгата „Лечебните свойства на растенията“ и Десислава Гюрова - експерт „Флора“ в ДПП „Витоша“.

Много интересна за гостите на тържеството бе възстановката на стари народни обичаи, свързани с празника, като минаването под арка от 77 билки и половина, медена питка и ръсене с мълчана вода (сн. 2). С народни песни и танци атмосфера на празника създадоха ученически фолклорни групи. Денят продължи с масово хоро на поляната, викторини, конкурс за най-красив венец, букет и рисунка на цветя и завърши с разкази за вълшебните свойства на билките (сн. 3).

По изгрев на Шуменското плато

От години на 24 юни Дирекцията на Природен парк „Шуменско плато“ организира празник за Еньовден. За народните обичаи, свързани с него, разказа Милена Андреева от Регионалния исторически музей в Шумен.

Любителите на традицията откриха магията на Еньовден с посрещането на изгрева на платото. Изплетоха еньовски венец, през който преминаха за здраве през годината с босо хоро в росата (сн. 4 и 5).

За гостите на празника беше подготвена викторина за разпознаване на лечебните растения и пешеходен тур по Флористичната пътека. Творчески ателиета

за рисуване на флорална тематика върху текстил и изработване на накити от природни материали бяха включени в програмата (сн. 6).

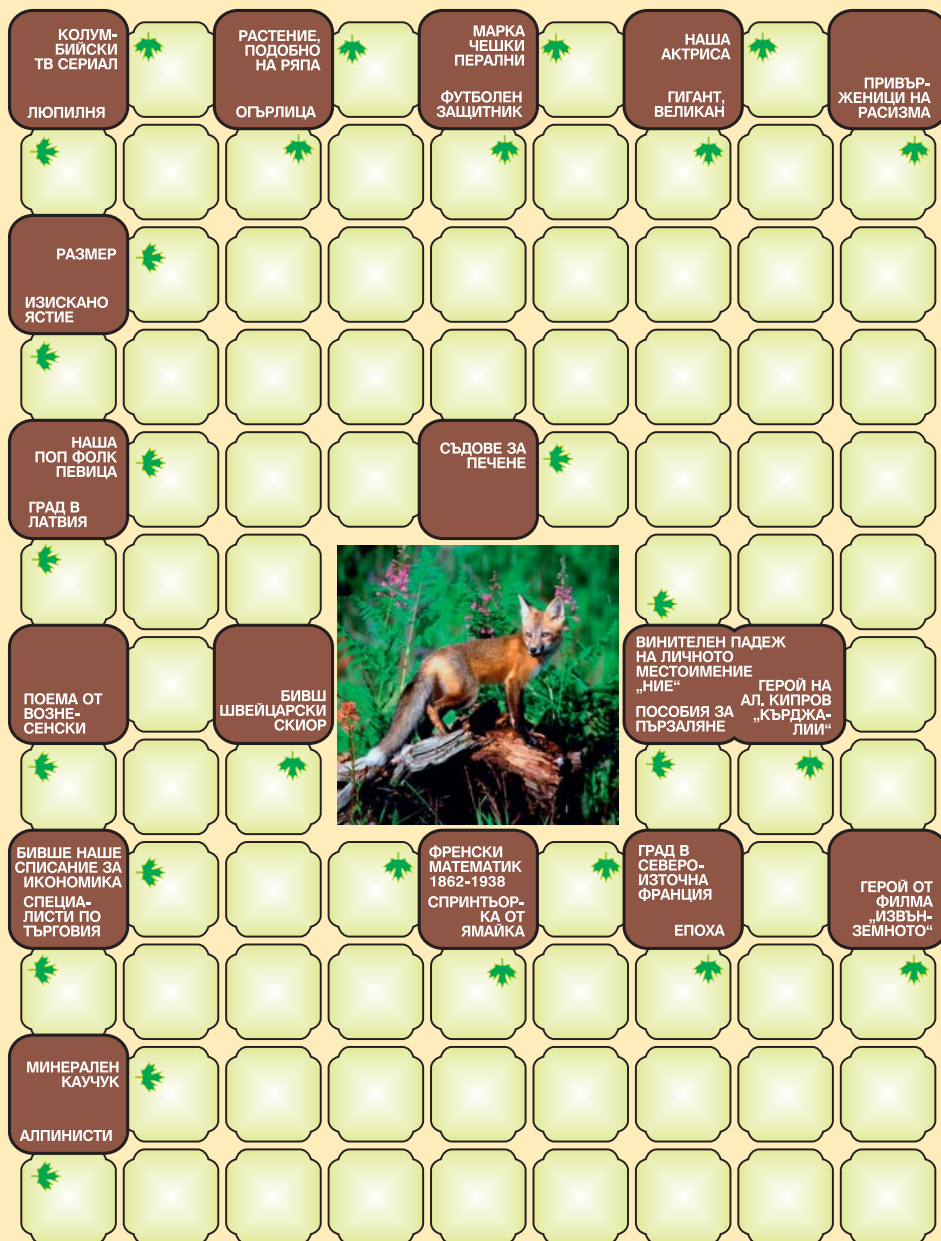
Празникът бе по-ароматен с дегустацията на чай от лечебни растения и по-емоционален с ретроспективната изложба „Зелени слънца“, която напомни за изминалите издания, организирани от Дирекцията на парка.

Магията на Еньовден във Враца

За трета поредна година на 24 юни в Природозащитен център „Натура“ - Враца, се събраха над 50 души - деца и възрастни, които се включиха в инициативата „Магията на Еньовден“, организирана от ДПП „Врачански Балкан“. Програмата включваше изработването на еньовски амулет за здраве и късмет и преминаване през венец от билки, изплетен от ученици от Клуб по екология „Таралежите“ към Природо-математическата гимназия - Враца (сн. 7). Посетителите бяха изправени и пред предизвикателството да нарежат екопъзел за лечебните свойства на билките, изготвен от СОУ „Козма Тричков“ (сн. 8). Със забавна фолклорна програма се включиха учениците от СОУ „Отец Паусий“, които показаха народни песни и танци, свързани с празника (сн. 9). Община Враца бе подготвила почерпка с екологични продукти за всички, а от ДПП „Врачански Балкан“ изкушиха присъстващите с билков хляб.

Саморасляци

ЕЧНИК: АВЕН, АПЕ, ОЗА, ОКАН

СТЕФАН КРЪСТЕВ

ОТГОВОРИ НА КРЪСТОСЛОВИЦАТА ОТ БРОЙ 5/2014:

ВОДОРАВНО: Карамитев /Апостол/. „На нивата“. Китара. Ен. Нар. Дали /Салватор/. Па. Ирак. Вена. Аби. Ват. Марин. Никотин. Нике. Идол. Нето. АМО. Витали. ИС.

ОТВЕСНО: „Ванина Ванини“. Рата. Етикет. Канарин. Кета. Мир. Рамо. Ол. Ливада. Ати. ТА. Акарида. Петел. Биноми. Ванилин. Лос.

Сегят в кръчмата приятели с бай Нено Балканджията и единият му се оплаква:

- Жена ми от известно време ми изневерява, а на мен не ми растат рога.
- Спокойно - обяснява мъдро бай Нено, - това е само израз. Рога не могат да пораснат на човек.
- Благодаря, че ме успокои, горски. А аз мислех, че нещо не съм добре с калция.

- Ей, не са хора тези катаджии - оплаква се друг от компанията. - Защо?
- Ами все се заяждат, все да те глобят за нещо. Вчера един като ме подхвана - защо съм карал без аптечка. И със зацапани номера. Пийнал. На червено. В обратната лента.

- Трети от компанията подхваща:
- Всяка нощ се въртя в леглото на едната страна, после на другата, не мога да заспя.
- А защо не опитаеш да спиш, без да мърдаш? - го съветва бай Нено.

- Оставих пиенето! - гордо обявява една сутрин бай Нено на своите колеги.
- Къде!? - скачат присъстващите.

- Дядо, изгониха ме от училище - казва малкият Ненчо на дядо си.
- Защо? - чули се бай Нено.
- Не знам. Вероятно и при нас има съкращения.

- Дядо, от колко време сте женени с баба? - пита малкият Ненчо дядо си.
- От 48 години.
- Еха! А кога бе най-щастливият ти момент в живота?
- Преди 49 години.

- Съседката пита Неновица:
- Как отучи твоя мъж да пие алкохол?
- Всеки път, когато пиеше, го наказвах в леглото с поза 404!
- И каква е тази поза?
- Мъжът е отгоре, а отдолу няма никой!

СУШИЛНИ ЗА

• ТАЛАШ • ТРИЦИ • ЧИПС

ПАЗАРДЖИК

КЛИМАТЕТ

WWW.KLIMATET.COM ☎ 0898/ 61 45 81

Уникален сдвоен вертикален банциг TVS

Фирмата Wood-Mizer произвежда уникален продукт - сдвоен вертикален банциг TVS (Twin Vertical Saw). Той е с 2 режещи глави и при преминаване се получава призма и два капака.

В основата на конструкцията на TVS са инженерните решения, които обезпечават висока производителност, прецизно рязане, ниска трудоемкост, разумно съотношение между цена и производителност, както и икономия на електроенергия.

Особености на конструкцията

Двете режещи глави на TVS са монтирани под наклон. Наклонената назад глава е уникална за Wood-Mizer, поради постепенното навлизане на лентата в челото на трупа се утължава животът ѝ и се улеснява преминаването на капациите към транспортната платформа, без необходимост от работник. Режещите глави се задвижват с помощта на 2 основни двигателя с мощност по 11.2 kW всеки, които са добрият баланс между капацитета на рязане и разходите за електроенергия.

При сдвоенния вертикален банциг се прилага същата технология, както и при останалите банцизи на Wood-Mizer. Той е с 600 мм лентоводни колела с бандажни ремъци и 4.67 м дължина на лентата. Това гарантира максимален живот и продължителност на работа между две заточвания на лентата и точност на разбичването. Хидравличната система осигурява оптималното опъване на лентите. Устройството за задаване на дебелини, което се намира на пулта за управление, с помощта на вградения микропроцесор автоматично, бързо и точно позиционира режещите глави, доближавайки или раздалечавайки ги по релси.

Транспортъори

Различните варианти на транспортъори облекчават подаването на тежки трупи и отнемането на готовата продукция от банцига, което става с по-малък брой работници при повишена производителност.

Възможни са два варианта на подаване на трупите:

- Стандартна система на подаване на трупи - верижен транспортъор с бутачи палци през определени интервали, които отговарят на дължината на заготовките и могат да се регулират.
- Захранващ транспортъор с притискащи ролки и верига с шипове. Стабилно водене на трупа през машината и възможност за подаване на трупите „чело-в-чело“, чрез което се увеличава производителността на машината.

Банцигът TVS е доказал своята ефективност в много предприятия от различни страни. TVS е първото звено в линията SLP за преработка на тънки трупи с диаметър 10-40 см и дължина 0.9-3.6 м при производството на палетни дъски.

Екотехпродукт ООД

София 1186

ул. „Стар Лозенски път“ № 38

тел./факс: 02/979 17 10

тел.: 02/462 70 35, 0889 13 31 10

office@ecotechproduct.com

www.wood-mizer.bg

ХУСКВАРНА БЪЛГАРИЯ ЕООД

София 1797, ж.к. „Младост“ - 2
бул. „Андрей Ляпчев“ 72
тел: 02 /8099411,
факс: 02 /8099413,
www.husqvarna.bg
e-mail: info@husqvarna.bg